

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tvorba odborného textu pro studenty se speciálními potřebami

Radana Metelková Svobodová

ČÍSLO OPERAČNÍHO PROGRAMU: CZ.1.07
NÁZEV OPERAČNÍHO PROGRAMU:
OP VZDĚLÁVÁNÍ PRO KONKURENCESCHOPNOST
PRIORITNÍ OSA: 2
ČÍSLO OBLASTI PODPORY: 2.2

**KOMPETENCE ABSOLVENTŮ OU ZAMĚŘENÉ NA ROVNOST
PŘÍLEŽITOSTÍ NA TRHU PRÁCE**

REGISTRAČNÍ ČÍSLO PROJEKTU: CZ.1.07/2.2.00/15.0456

OSTRAVA 2011

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky

Název: Tvorba odborného textu pro studenty se speciálními potřebami

Autor: Radana Metelková Svobodová

Vydání: první, 2011

Počet stran: 65

ISBN 978-80-7368-992-6

Jazyková korektura nebyla provedena, za jazykovou stránku odpovídá autor.

© Radana Metelková Svobodová

© Ostravská univerzita v Ostravě

OBSAH

SLOVO ÚVODEM	5
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ	6
1 SPISOVNOST A NESPISOVNOST, KODIFIKACE A KODIFIKAČNÍ PŘÍRUČKY (OPAKOVÁNÍ) .	7
1.1 SPISOVNOST A NESPISOVNOST	7
1.2 JAZYKOVÁ KULTURA A JAZYKOVÁ SPRÁVNOST.....	8
1.3 OTÁZKY K TÉMATU	8
1.4 ČESKÝ PRAVOPIS A JEHO KODIFIKACE	9
1.5 SHRNUTÍ K ČESKÉMU PRAVOPISU	11
1.6 SOUHRNNÉ ÚKOLY A CVIČENÍ	11
2 ODBORNÉ NÁZVOSLOVÍ V ČEŠTINĚ	15
2.1 OPAKOVÁNÍ O ČESKÉ SLOVNÍ ZÁSOBĚ.....	15
2.2 ODBORNÉ NÁZVOSLOVÍ V ČEŠTINĚ.....	16
2.3 SHRNUTÍ KAPITOLY	17
2.4 SOUHRNNÉ ÚKOLY A CVIČENÍ	18
3 VYBRANÉ JAZYKOVÉ JEVY S OHLEDEM NA TVORBU ODBORNÉHO TEXTU	20
3.1 AUTORSKÝ PLURÁL.....	20
3.1.1 <i>Shrnutí kapitoly</i>	22
3.1.2 <i>Souhrnné úkoly a cvičení</i>	22
3.2 FUNKCE ZÁJMEN V TEXTU	23
3.2.1 <i>Shrnutí k funkci zájmen v textu</i>	25
3.2.2 <i>Souhrnné úkoly a cvičení</i>	25
3.3 STUPŇOVÁNÍ PŘÍDAVNÝCH JMEN	27
3.3.1 <i>Shrnutí k přídatným jménům</i>	28
3.3.2 <i>Souhrnné otázky a úkoly</i>	28
3.4 SLOVESA V ODBORNÉM TEXTU (TRPNÝ A ČINNÝ SLOVESNÝ ROD)	29
3.4.1 <i>Formy trpného rodu</i>	31
3.4.2 <i>Shrnutí ke slovesům a jejich rodu</i>	32
3.4.3 <i>Úkol k tématu</i>	33
3.5 VZTAŽNÉ VĚTY	33
3.5.1 <i>Shrnutí ke vztažným větám</i>	34
3.5.2 <i>Souhrnné otázky a úkoly</i>	35
3.6 INTERPUNKCE – OPAKOVÁNÍ.....	35
3.6.1 <i>Čárka v souvětí</i>	36
3.6.2 <i>Čárka ve větě jednoduché</i>	37
3.6.3 <i>Souhrnné otázky a úkoly</i>	38
4 TEORETICKÉ POUČENÍ O ODBORNÉM TEXTU	41
4.1 ZÁKLADNÍ POUČENÍ O STYLU A STYLISTICE.....	41
4.1.1 <i>Slohotvorné činitele</i>	42
4.2 ODBORNÝ FUNKČNÍ STYL	44
4.3 SHRNUTÍ KAPITOLY	49
4.4 SOUHRNNÉ OTÁZKY A ÚKOLY	50
5 TVORBA VLASTNÍHO ODBORNÉHO TEXTU.....	51
5.1 NÁVRH MOŽNÉHO POSTUPU	51
5.1.1 <i>Vertikální členění odborného textu</i>	54
5.2 SHRNUTÍ KAPITOLY	56
5.3 SOUHRNNÉ OTÁZKY A ÚKOLY	57
ŘEŠENÍ A KOMENTÁŘE K ÚKOLŮM A OTÁŽKÁM	58
LITERATURA	64

SLOVO ÚVODEM

Předkládaný studijní text je koncipován jako materiál sloužící primárně studentům se specifickými potřebami. Jeho hlavním cílem je usnadnit jim vysokoškolské studium, v jehož rámci budou častokrát potřebovat vytvořit vlastní odborný text – počínaje seminárními pracemi a konče závěrečnou vysokoškolskou prací. Z toho důvodu se soustředíme na systematické opakování a prohloubení některých středoškolských znalostí o češtině, které jsou úzce spjaty s tvorbou odborného textu. Navazujeme na studijní text *Kapitoly z praktické češtiny pro studenty se specifickými potřebami*, jenž se opakování pravopisné problematiky a poučení o české slovní zásobě věnoval intenzivněji.

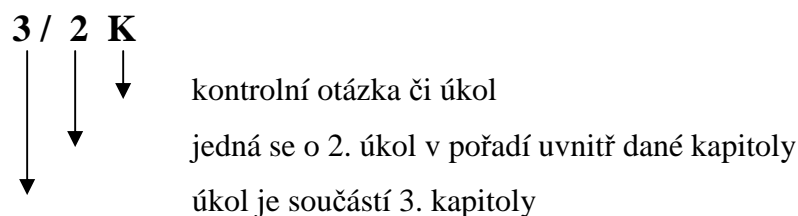
Materiál nabízí oporu při tvorbě odborných textů studentům všech typů studia a upozorňuje je na všechny jeho podstatné náležitosti, které by při tvorbě tohoto typu textu měly být zachovány. Každá kapitola je zakončena závěrečným shrnutím a nabízí řadu různých úkolů nebo kontrolních otázek, jimiž si studenti mají možnost ověřit zvládnutí probírané látky.

Otázky a úkoly, které jsou součástí textu, jsou zpravidla zadávány průběžně (většinou za každou kapitolou), aby student díky samostatné činnosti měl možnost posílit upevňování předkládaných poznatků.

Studijní opora obsahuje různé typy otázek a úkolů:

- kontrolní otázky a úkoly = K;
- úkoly k zamyšlení = Z;
- úkoly k textu = T;
- řešené otázky a úkoly = Ř
- korespondenční úkoly = KÚ.

Otázky a úkoly jsou vždy opatřeny číslem kapitoly a postupně číslovány tak, aby si studenti mohli bez problémů ověřit správnost svého řešení – např.

Úspěchy při studiu přeje autorka.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ

průvodce studiem

příklad

pojmy k zapamatování

shrnutí

literatura

kontrolní otázky a úkoly

úkoly k textu

korespondenční úkol

úkol k zamyšlení

část pro zájemce

řešené otázky a úkoly

řešení a odpovědi

1 SPISOVNOST A NESPISOVNOST, KODIFIKACE A KODIFIKAČNÍ PŘÍRUČKY (OPAKOVÁNÍ)

První kapitola si klade za cíl osvěžit pojmy spisovnost, nespisovnost, jazyková kultura, jazyková správnost, úzus, norma, kodifikace a další. Opětovně upozorníme na potřebu práce s kodifikačními příručkami. Kapitola je poměrně stručná, vyžadováno je samostudium z jiných zdrojů. Vypracováním úkolů a cvičení v kapitole si student ověří, zda vše podstatné zvládl zopakovat.

1.1 Spisovnost a nespisovnost

O spisovném jazyce už víme, že se řídí **kodifikací**. Jedná se o jasně stanovená pravidla, která najdeme v různých kodifikačních příručkách typu slovníků, mluvnic, výslovnostních i pravopisných pravidel. Každý **národní jazyk**, tedy i čeština, zahrnuje kromě **spisovných prostředků** i rozsáhlou oblast jevů a **prostředků nespisovných**, využívaných v soukromé komunikaci. Některé z těchto nespisovných prostředků se mohou postupem času uplatnit i jako spisovné.

Nespisovné jsou různé nářeční prvky. **Nářečí** (dialekt) je charakteristický pro určité území a projevuje se odlišnostmi od spisovného jazyka například jinou výslovností, odlišnou slovní zásobou či jiným skloňováním a časováním. Ve větších oblastech, které spojují více nářečí, se může rozvinout tzv. **nadnářeční útvar** neboli **interdialekt**. Ten pak zachovává společné prvky dílčích nářečí. Tímto způsobem se v Praze a přiléhající oblasti českých nářečí vytvořila tzv. **obecná čeština**. V současnosti zatím interdialekty stále hodnotíme jako nespisovné, avšak už řadu let probíhá diskuse, zda by některé hodně rozšířené prvky obecné češtiny nebylo vhodné přijmout jako variantu k doposud spisovným (kodifikovaným). Jde například o podoby přídavných jmen jako *mladej*, *mladýho* (vedle spisovného *mladý*, *mladého*), tvary *lidma*, *dětma* (vedle spisovného *lidmi*, *děťmi*) a další.

1.2 Jazyková kultura a jazyková správnost

Za **jazykovou správnost** považujeme dodržování zásad, které jsou součástí **kodifikace**, tedy těch, které hodnotíme jako spisovné. Vzhledem k tomu, že se jazyk musí vyvíjet a přizpůsobovat vyjadřovacím potřebám společnosti, stává se, že některý původně nespisovný jazykový jev používají lidé stále častěji i ve veřejných spisovných promluvách a textech. Například jako dnes již spisovné jednoslovné (univerbizované) výrazy typu *sanitka*, *lanovka* nebo *větrovka* vzniklé z původního jediného spisovného sousloví *sanitní vůz* atp., které se postupem času začaly vnímat jako nerušící. Ocitnou se v tzv. **jazykové normě** a stanou se variantním, dalším použitelným, prostředkem.

Tyto prostředky, ačkoli nejsou zatím kodifikovány, společnost toleruje hlavně v mluvených projevech a postupem času se řada z nich obvykle stane součástí kodifikace. Dodržování jazykové normy a kodifikace jsou rysy **jazykové správnosti**. Znamená to, že mluvčí používá jazyk náležitě v těch situacích, které vyžadují spisovné vyjadřování. Jako **jazykovou kulturu** označujeme všestrannou péči o rozvoj národního jazyka. Patří sem nejen stav a propracovanost jazyka, ale především snaha dbát o kvalitu, přesnost, přesvědčivost a srozumitelnost jazykového vyjadřování.

1.3 Otázky k tématu

Kontrolní otázky a úkoly 1/1 K

1. Vysvětlete pojem kodifikace?
2. Jak se přizpůsobuje kodifikace vyjadřovacím potřebám společnosti?
3. Co je obecná čeština?
4. Jak byste charakterizovali národní jazyk?
5. Se kterými nespisovnými prvky češtiny se setkáváte ve svém okolí nejčastěji?
6. Užíváte vy sami v běžné neoficiální komunikaci některých prvků obecné češtiny (např. přídavná jména ve tvaru *pěknej bílej svetr*)?

1.4 Český pravopis a jeho kodifikace

Pravopis (odborně **ortografie**) není jazykovědná disciplína, ale označujeme tak **dohodnutý soubor zásad**. Těmito zásadami se řídíme při záznamu jazykového projevu **písmem**. Stanoveným zásadám říkáme **pravopisná kodifikace**.

Odborníci-jazykovědci zpracují pravidla pravopisu a zveřejní je jako **kodifikační příručku**. Práce s kodifikačními příručkami by měla být zcela samozřejmou součástí vašeho sebevzdělávání.

Pravopisnou kodifikační příručkou pro češtinu jsou **Pravidla českého pravopisu** (dále také ve zkratce **PČP**). Vycházejí ve dvou podobách:

a) Rozsáhlejší **akademické vydání** obsahuje větší počet jednotlivých heslových slov, avšak další údaje u každého z hesel jsou krátké, stručné, věnují se skutečně pouze pravopisné charakteristice každého slova.

b) Používanější **školní vydání** má menší počet hesel, protože vynechává některá slova méně užívaná nebo odborná, zato však v něm najdeme další pomocné údaje, například o zakončeních nebo o dvojích tvarech slova, o slovech příbuzných apod. Tím školní vydání PČP zčásti poslouží jako náhrada **Slovníku spisovné češtiny**, případně se dá využít pro zjištění základní informace o skloňování či časování (místo rozsáhlejší mluvnické příručky). Podrobnosti hledáme právě ve slovnících a v mluvnicích. Slovníky (tzv. výkladové) upřesňují význam slov, mluvnice se důkladně zabývají např. skloňováním, časováním a dalšími vlastnostmi slov v textu.

Pravidla českého pravopisu nejsou jediná pomůcka, s jejíž pomocí zjistíme užitečné údaje. Upozorňujeme, že je nutné vždy používat aktuální pravopisné příručky, protože pravopisná pravidla neplatí bez omezení. Například úprava českého pravopisu z roku 1993 se týkala také pravopisu slov přejatých a umožnila psaní dvojích variant – *citron* i *citrón*, *benzin* i *benzín*, *kurz* i *kurs* apod.

Nepostradatelným a rychle dostupným pomocníkem je první jazyková příručka svého druhu – **Internetová jazyková příručka Ústavu pro jazyk český AV ČR**, jejíž adresa je: <http://prirucka.ujc.cas.cz>. Příručka má dvě části

– slovníkovou a výkladovou. Slovníková část obsahuje přes 60 tisíc hesel a vychází z *PČP* a *SSČ*. Jsou do ní také včleněna vybraná hesla z *Nového akademického slovníku cizích slov* a slovníku neologismů *Nová slova v češtině 1 a 2*. U každého hesla najdete například informace o jeho skloňování či časování, způsob, jak se dá v textu rozdělit, ale také odkazy na výkladovou část, kde se lze dále poučit. Ve výkladové části naleznete hlavně jevy, na které se uživatelé češtiny ptají v jazykové poradně opakovaně. Jednotlivé výklady uvádějí například rozpory v údajích, které různé jazykové příručky přinášejí, nebo rozdíly mezi kodifikací a spisovným územ. Závěrem je připojeno doporučení pracovníků poradny. Značnou výhodou internetové jazykové příručky je, že je stále doplňována o nové výrazy.

Část pro zájemce

Následujícím jazykovým sloupkem, jehož autorem je Vít Michalec, upozorňujeme na další oblast pravopisných pravidel, které je třeba věnovat náležitou pozornost při opakování.

Shlédnout a zhlédnout

Shlédnout nebo zhlédnout? Proč shlížíme ze skály do údolí, ale zhlížíme na napínavý film? *S* a *z* má tu moc, že může změnit smysl slova. Podobně je tomu ve slovech *správa* (hradu) a *zpráva* (v novinách), bude tomu i u sloves *shlédnout* a *zhlédnout*. Daleko častěji užíváme sloveso *zhlédnout*, a to ve spojeních jako *zhlédnout představení, film, výstavu, zápas* – myslíme tím prohlédnout si, spatřit, vidět celé představení. Naproti tomu předponu *s* bychom měli volit jen tehdy, jestliže chceme vyjádřit pohled shora dolů, tedy *shlédnout ze skály do údolí, shlížet na někoho z pozice nadřazeného*.

Obecně platí, že předpona *s* se píše ve slovech, která mají význam směřování dohromady nebo shora dolů, z povrchu pryč, např.: *shromáždit se, sbalit si (věci), skamarádit se, shýbnout se pro peníze*. Předpona *z* se píše tam, kde k nedokonavým slovesům tvoříme dokonavá – *zorganizovat, zaktualizovat, zčervenat, zkalit* – nebo v případech, kdy se jedná o tvoření sloves z podstatných či přídavných jmen. Tato slovesa pak mají význam „učinit nebo stát se tím, co znamená slovo základové“: *ocel – zocelit, viditelný – zviditelnit...*

Zvláštní skupinu tvoří slovesa, která se od sebe odlišují jen touto předponou. Pokud vojáci *ztékají* hradby, neznámá to, že po nich *stékají* dolů jako voda, ale že je zdolávají, překonávají. Studenti budou učiteli *ztěžovat* práci ve škole a ten si pak na ně bude *stěžovat* u rodičů. Budou-li rodiče soucítit s takovým učitelem, pak za to své děti doma *ztlučou* – tedy jim nabijí. Naopak ke *stlučení* by bylo třeba hřebíků a dvou kusů dřeva či něčeho podobného.

(podle J. Králík a kol.: *Každý den s češtinou*, s. 152)

1.5 Shrnutí k českému pravopisu

Údaje o českém pravopise pro naše běžné potřeby čerpáme především ze školního vydání PČP, případně z akademického vydání PČP. Další detaily si ověřujeme zejména v mluvnici. Vždy používáme aktuální (co nejnovější) pravopisné a mluvnické příručky, protože zásady pravopisu se v průběhu času mění a pozvolnými proměnami prochází rovněž mluvnický systém češtiny.

Pokud zjistíme výskyt dvojích variant (dublet), vybereme si do svého textu jednu z nich a nestřídáme je. Doporučujeme, ověřit si, která z variant je progresivnější. Ta se jeví perspektivní a tu bychom měli užít spíše než variantu zastarávající, ustupující. Srov. novější varianty přejatých slov *citron*, *filozofie*, *prezident* (vedle také možných, ale už ustupujících *citrón*, *filosofie* a *president*).

1.6 Souhrnné úkoly a cvičení

Úkoly k textu 1/2 T

Oživte si obsah úvodní výkladové části *Pravidel českého pravopisu*.

Řešené otázky a úkoly 1/3 Ř

Ověřte si pravopis těchto slovních spojení a roztřídte je do dvou skupin. Poznáte sami jakých?

*housk- pos-pané mákem – malá klub-čka vln- – r-ba na km-ně – m-chaná
vaj-čka – látkov- jeheln-ček – mašl-čk- a stuh- –brambor- s paž-tkou – b-lá
krejčovská kř-da – l-vance s tvarohem – pomazánka z pl-sňového s-ra –*

knofl-k- a kovov- zip – m-ska b-lého jogurtu – salát ze s-rové mrkve – b-lé
peč-vo s máslem – špendl-k- a jehl-

Řešené otázky a úkoly 1/4 Ř

Zjistěte v *Pravidlech českého pravopisu*, jak je třeba správně napsat tyto adresy:

a) **PHDR. JOSEF NOVÁČEK, CSC.**

U SADU 7

747 20 VŘESINA U HLUČÍNA

b) **ZÁKLADNÍ ŠKOLA DR. MIROSLAVA TYRŠE**

TYRŠOVA 2

747 00 HLUČÍN

Řešené otázky a úkoly 1/5 Ř

Kolik velkých písmen v textu dohromady napíšeme?

JAKUB A MARTIN JSOU VELCÍ KAMARÁDI. OBA BYDLÍ
V MORAVSKÉ TŘEBOVÉ. JAKUB SE JMENUJE STANĚK A MÁ
MLADŠÍ SESTRU EVU. JEJICH MAMINKA SE JMENUJE TAMARA
STAŇKOVÁ A POCHÁZÍ ZE SOBŮLEK, COŽ JE VESNICE NA JIŽNÍ
MORAVĚ.

Úkol k zamyšlení 1/6 Z

Vyhledejte heslo *nacionalismus* jak ve *Slovníku cizích slov*, tak ve školním
vydání *Pravidel českého pravopisu*. Jak se údaje liší?

Řešené otázky a úkoly 1/7 Ř

Ověřte si pravopis slova *proviant*. Ve kterých příručkách budete slovo
hledat?

Řešené otázky a úkoly 1/8 Ř

Škrtněte ty podoby slov, které jsou pravopisně chybné. Přesvědčte se
o správnosti svého výběru v platných *Pravidlech českého pravopisu*.

shnilé brambory – *zhnilé brambory*; *sjednat dohodu* – *zjednat dohodu*;
sjednat nápravu a pořádek – *zjednat nápravu a pořádek*; *důležité zkoušky* –
důležité skoušky; *celodenní shon* – *celodenní zhon*; *shromáždění před*

školou – *zhromáždění před školou; zmačkat a zahodit znečištěný papír* –
smačkat a zahodit znečištěný papír – *smačkat a zahodit snečištěný papír*.

Korespondenční úkol 1/9 KÚ – korespondenční úkol k zamyšlení

Pečlivě porovnejte texty **a)** i **b)** a zjistěte, ve kterém z nich se vyskytly 3 pravopisné nedostatky. Najděte je, opravte a co nejpřesněji vysvětlete, k jaké chybě došlo. Které další obtížné jevy, v nichž by se mohlo chybovat, obsahuje uvedený text?

a) O o

O jako předložka se může zdát nevýznamné, protože v pořadí užívání předložek je až na pátém místě. Jako slovo – míněno obecně – má významnější postavení, protože je jedním z pouhých osmi slov v češtině, která jsou tvořena jedinou hláskou. Nejlépe je na tom *o* jako písmeno: je ze všech nejfrekventovanější, setkáváme se s ním téměř v devíti procentech případů: skoro každé jedenácté písmeno v českých textech je *o*.

Kdo by proto očekával, že *o* bude mít například v Braillově písmu pro nevidomé úsporný znak, bude ale zklamán, protože má naopak plné čtyři z šesti možných a v Morseově abecedě má *o* dokonce tři dlouhé znaky (– – –). Oba kódy byly vytvořeny podle angličtiny, v níž je *o* jako písmeno až třetí v pořadí a jako slovo má pouze funkci citoslovce. To je zřejmě i důvod, proč připomíná Morseův kód i jistou expresi (má ji v sobě také česká pomůcka pro zapamatování: *o* se znakuje jako – – – neboli *ó náš pán*).

(upraveno podle J. Králíka a kol.: Každý den s češtinou, s. 37)

b) O o

O jako předložka se může zdát nevýznamné, protože v pořadí užívání předložek je až na 5 místě. Jako slovo – míněno obecně – má významnější postavení, protože je jedním z pouhých osmi slov v češtině, která jsou tvořena jedinou hláskou. Nejlépe je na tom *o* jako písmeno: je ze všech nejfrekventovanější, setkáváme se s ním téměř v 9 % případů: skoro každé 11. písmeno v českých textech je *o*.

Kdo by proto očekával, že *o* bude mít například v braillově písmu pro nevidomé úsporný znak, bude ale zklamán, protože má naopak plné

čtyři z šesti možných a v Morseově abecedě má *o* dokonce tři dlouhé znaky (– – –). Oba kódy byly vytvořeny podle angličtiny, v níž je *o* jako písmeno až 3. v pořadí a jako slovo má pouze funkci citoslovce. To je zřejmě i důvod, proč připomíná Morseův kód i jistou expresi (má ji v sobě také česká pomůcka pro zapamatování: *o* se znakuje jako – – – neboli *ó náš pán*).

Řešené otázky a úkoly 1/10 Ř

Také se spoléháte na počítačovou kontrolu pravopisu? Věřte však, že je sice schopna odhalit drobné překlepy, ale zatím ještě nezvládne pochopit to, co chceme skutečně napsat. Porovnejte následující dvě věty a vysvětlíte jejich významový rozdíl.

Donesl Dvořákovi knihy. – Donesl Dvořákovy knihy.

(upraveno podle J. Králíka a kol.: Každý den s češtinou, s. 143–144)

2 ODBORNÉ NÁZVOSLOVÍ V ČEŠTINĚ

Než se budeme blíže věnovat odbornému názvosloví v češtině, připomeneme si několik základních informací o české slovní zásobě, které byly součástí studijního textu *Kapitoly z praktické češtiny pro studenty se speciálními potřebami*.

2.1 Opakování o české slovní zásobě

Už víme, že současná česká slovní zásoba obsahuje celkově několik set tisíc slov a že je poměrně obtížné tento počet určit přesněji. Některá slova totiž zanikají, jiná se naopak nově tvoří nebo přejímají z cizích jazyků. Tato slova se postupně počešťují a stávají se jedním ze zdrojů rozšiřování české slovní zásoby.

Každý uživatel českého jazyka má svou individuální slovní zásobu. Je ji možné rozdělit na **aktivní** (slova, která běžně užíváme v komunikaci mluvené i psané) a **pasivní** (slova, která známe, ale nepoužíváme je). Počet slov v těchto souborech je u každého odlišný, záleží na různých faktorech (vzdělání, sečtěllost, záliby aj.). U aktivní slovní zásoby může být 3 až 10 tisíc slov, u pasivní slovní zásoby bývá několikrát vyšší.

Slovní zásoba se obvykle člení na **jádro** a **proměnlivou část**. **Jádro** představuje základní slovní zásobu. Jedná se o slova, která se užívají často a která potřebujeme pro běžnou komunikaci (označení příbuzenských vztahů, částí lidského těla, zvířat, rostlin, nástrojů, oděvů, jídel apod.). Slova mohou být jak domácí (např. *matka, bratr, sestra, dům, stůl, kuň, pes, les*), tak přejatá z cizích jazyků velmi dávno a zdomácnělá (*škola, tabule, kostel*), nebo přejatá později a často užívaná (*republika, elektřina, banka*). Celkově je slov v jádru slovní zásoby relativně málo.

Větší část slovní zásoby je **proměnlivá** a neustále se vyvíjí tím, že některá slova nepoužíváme a zastarávají, a naopak jiná slova se nově tvoří, získávají nové významy nebo je nově přejímáme z cizích jazyků. Hranice mezi jádrem a proměnlivou částí jsou plynulé.

Základní pomůckou pro studium aktuální slovní zásoby je **frekvenční slovník**. Nejsou v něm uvedeny významy slov nebo jejich podoby v jiných

jazycích, jsou zde řazena slova podle četností ve zdrojovém souboru textů a jsou uváděna pouze se statistickými daty. První frekvenční slovník pro český jazyk byl publikován v roce 1961 a vycházel z textů o celkové délce 1 623 527 slov (výběr z beletrie, poezie, literatury pro mládež, dramata, odborné literatury, vědecké literatury a mluvených projevů uveřejněných v tisku). Další velký *Frekvenční slovník češtiny* byl vydán v roce 2004 a dále v roce 2007 vyšel *Frekvenční slovník mluvené češtiny*. Hledání v nich může být zajímavé. Zjistíte, že je řada slov, která se ve slovníku z roku 1961 vůbec neobjevila, např. *zastupitelstvo*, *starostka*, *ikona*, *lišta*, *zavináč*, *brouzdat* aj. Nebo můžete také srovnávat změny ve frekvenci užívání jednotlivých slov, např. slovo *myš* se přesunulo z 3383. místa v roce 1961 na 696. místo v roce 2004. Slovo *láska* bylo v prvním frekvenčním slovníku 225. v pořadí, v nových slovnících zaujímá v psaných textech až 781. místo a v mluvených textech až 785.

Úkol k zamyšlení 2/1 Z

Jak jste na tom vy?

Pokuste se vysvětlit význam slova *zevrubně*. Nejprve se o to snažte sami a užití tohoto výrazu ve větě. Následně si správnost svého tvrzení ověřte třeba ve *Slovníku spisovné češtiny*.

2.2 Odborné názvosloví v češtině

K **odborným názvům (termínům)** opětovně připomínáme, že tvoří **názvosloví (terminologii)** vědních oborů, odborných oblastí a různých odvětví lidské činnosti.

Ukázka odborného textu

...V komplexu veterinární péče ve velkochovech je nezbytné vytvářet předpoklady i pro terapeutickou činnost. Při ní vyvstává potřeba izolace nemocných zvířat, a to buď dlouhodobě léčených, nebo odsunutých z produkční stáje z jiných, např. nakažových důvodů. To přichází v úvahu především u velkokapacitních závodů pro chov dojnic, kde je řada indikací pro přesun do zvláštní stáje (např. mastitidy, nemoci pohybového ústrojí).

(převzato z publikace P. Jagoš a kol.: *Diagnostika, terapie a prevence nemocí skotu*, s. 24)

Úkol k zamyšlení 2/2 Z

Která slova z ukázky byste vnímali jako termíny veterinární medicíny?

Pro všechny termíny by měly platit jisté zásady. Termíny by měly být:

- **jednoznačné**, tj. jednovýznamové, obsah termínu je jasný i mimo kontext – a to buď absolutně v rámci celé slovní zásoby, např. *příslovce*, *dusičnan*, nebo alespoň v jednom oboru, např. *spojka*, *spona*, *kořen*, *kmen* apod.;
- **přesné**, tj. musí vystihovat přesně danou skutečnost – za tímto účelem jsou tvořena např. víceslovná pojmenování (*smetanka lékařská*, *tetřev hlušec*) nebo složeniny (*chlorovodík*, *kuželosečka*) apod.;
- **ustálené**, normalizované – jednotnost užívání jednoho výrazového prostředku je důležitá při vzájemné výměně názorů, a proto se musí nové termíny dobře zařadit (s vývojem jednotlivých oborů nelze zachovat názvosloví neměnné);
- **neutrální**, neexpresivní – bez citového příznaku, který je u nich nevhodný a u zdobnělin typu *kladívko*, *kovadlinka*, *lopatka*, *kůstka*, *panenka* v anatomickém názvosloví se nepociťuje;
- **nosné** – měly by umožňovat další tvoření slov příbuzných a odvozených, která se pak také stávají odbornými názvy (např. jazykovědné termíny *rod*, *rodový*, *bezrodý*, *rodovost*).

2.3 Shrnutí kapitoly

Současná česká slovní zásoba (zejména její proměnlivá část) se neustále rozšiřuje tak, jak to vyplývá z potřeb jejích uživatelů. Významný podíl ve slovní zásobě zaujímají také spisovná slova odborná. Bez jejich znalosti se v jednotlivých oborech lidské činnosti často neobejdeme.

2.4 Souhrnné úkoly a cvičení

Úkol k zamyšlení 2/3 Z

Pokuste se uvést příklady oborů, ve kterých jsou užívány následující výrazy jako odborné názvy. Pokud si nebudete vědět rady, pracujte s Internetovou jazykovou příručkou, kterou jsme si představili v kapitole 1. 4.

kořen – zakořenit – kořenový – kořenný – klíč – kolo – rovina – uzel – spojka – kůň – doplněk – asimilace – akontace – družina – družice – klávesa – klávesový – klávesnice – myš – sklovina.

Kontrolní otázky a úkoly 2/4 K

1. Kolik slov obsahuje současná česká slovní zásoba?
2. Jaký je rozdíl mezi jádrem a proměnlivou částí slovní zásoby?
3. Které vlastnosti by měly být společné pro všechny odborné názvy?

Úkol k zamyšlení 2/5 Z

Přečtěte si pozorně následující jazykový sloupek, jehož autorkou je Jana Svobodová, a zjistěte, jak se termín *konzilium* správně vyslovuje. Ve kterých příručkách byste výslovnost hledali?

Konzilium není koncil

Počátkem letošního roku se v médiích všeho druhu často objevovalo slovo *konzilium*. Tento medicínský termín je latinského původu (v latině psáno *consilium*) a v češtině označuje vyšetření či společnou poradu skupiny odborných lékařů různých profesí, kteří jsou svoláni k posouzení komplikovaných případů. Pravopisná podoba *konzilium* je nyní v našich slovnících cizích slov uváděna jako základní. (...)

Titulek naznačoval, že slovo *konzilium* (s odbornou variantou *konsilium*) je v češtině zapotřebí odlišovat od jiného výrazu latinského původu, a to *koncil*. Ten vzešel z latinského *concilium*. Význam slova *koncil* si patrně vybavíme ze školních hodin dějepisu v souvislosti s koncilem v Kostnici, který v roce 1414 rozhodl o osudu Mistra Jana Husa. *Koncil* v češtině skutečně znamená vrcholné církevní shromáždění neboli sněm, který má za úkol projednat a posoudit záležitosti týkající se náboženství a církevní teorie i praxe. Zcela původní význam latinského slova *concilium* byl sice širší,

označovalo totiž jakýkoli sbor, shromáždění či sněm, v češtině se však význam přejatého slova *koncil* specifikoval a ustálil. Díky tomuto stručnému vysvětlení se nám teď může stát, že bychom obě přejatá slova navzájem zaměňovali, případně je nevhodně zkřížili jako to udělal jistý publicista na internetových stránkách, když – poněkud posměšně – psal o lékařských „koncilích“.

(upraveno podle J. Svobodová a kol.: Zdroje a cíle jazykové popularizace, s. 97–98)

3 VYBRANÉ JAZYKOVÉ JEVY S OHLEDEM NA TVORBU ODBORNÉHO TEXTU

V části věnované mluvnici (gramatice) se budeme zabývat vybranými jazykovými jevy z oblasti tvarosloví (morfologie) a skladby (syntaxe) češtiny, které je dobré zvládnout z následujících důvodů:

- abyste dobře porozuměli odborným textům, které budete studovat;
- abyste sami nedělali chyby při tvorbě vlastního odborného textu (seminární práce, referátu, eseje nebo bakalářské či diplomové práce).

Úkoly vás často povedou k práci s jazykovými (kodifikačními) příručkami, abyste si ji skutečně osvojili a příruček běžně při sebevzdělávání užívali. Hlavním důvodem je ale skutečnost, že následující výklady mohou obsáhnout jen velmi malou část tematiky.

3.1 Autorský plurál

Autorský plurál, zvaný také jako plurál skromnosti, je především rysem odborného stylu. Jde o určitou **konvenci**. Ačkoli autor odborného textu píše text sám, užívá záměrně sloves ve tvaru 1. osoby množného čísla (*Domníváme se, že...; Presentujeme výsledky našeho pozorování...; Pro jednoduchost ukážeme...*), nikoli ve tvarech 1. osoby jednotného čísla (*Domnívám se, že...; Presentuji výsledky svého pozorování...; Pro jednoduchost ukazují...*).

Úkol k textu 3/1 T

Víte, co je *konvence*? Vysvětlete. V opačném případě vyhledejte význam slova v odpovídající jazykové příručce. Ve které budete hledat?

Vyjadřuje-li se autor textu v 1. osobě množného čísla, může se jednat také o **plurál inkluзивní** (*Věnujme nyní pozornost...; Pokusme se shrnout...; Presentujeme výsledky...*). Ten, jak si z uvedených příkladů můžete všimnout, zahrnuje jak autora, tak také čtenáře odborného textu do jedné společné kategorie.

Autor ale také někdy volí **vyjádření v 1. osobě čísla jednotného**. Především se s tímto jevem setkáváme v těch částech odborné práce, kde jejich autor prezentuje své vlastní názory (většinou úvodních či závěrečných pasáží) nebo formuluje subjektivní postoje k určitému problému, názoru ostatních vědců, tématu článku či práce.

V českém prostředí ovšem autoři nejčastěji volí **vyjádření neosobní**, tj. nepíše o tom, co dělá on sám, nebo jak hodnotí problém on sám, ale o tom, co dělá vědecká obec a jak ona na problém nahlíží.

Ukázka textu příspěvku ve vědeckém sborníku

„*Uvažujeme-li o výuce cizímu jazyku, tj. budování komunikační kompetence v cílovém cizím jazyce, musíme akceptovat, že jde o proces přímo závislý na dvou proměnných, a to na modelovatelné osobě učícího se, na modelovatelné osobě učitele a na prostorových a společenských okolnostech výuky. Vzhledem k rozsahu tohoto textu se nebudeme blíže zabývat všemi odlišnostmi zmíněného procesu, ale jen těmi které souvisejí s kognicí, a to především s jazykovým obrazem světa na straně učícího se a jazykovým obrazem světa na straně lektora, resp. rodilého uživatele cílového cizího jazyka.*“

(úryvek z odborného článku M. Hádkové: *Kognitivní lingvistika – významný zdroj pro lingvodidaktiku*, s. 215–216)

Neosobního vyjádření lze dosáhnout také pomocí tzv. **pasivní konstrukce** (více viz kapitola 3. 4). Místo toho, aby autor psal – *připomínám, doplňuji, znám, předpokládám, vnímám* atp. – volí opisné pasivum (*jsou připomenuty, byly doplněny, měly by být známy*) nebo konstrukci neosobní (*lze předpokládat, je možno vnímat*).

Další příklady pasivní konstrukce:

V následujícím článku *jsou* blíže *představeny* základy teorie...

Závěrečná kapitola práce *je věnována* novým metodám...

Z přehledu *jsou vypuštěny* okrajové jevy...

V současnosti se stále více setkáváme s neosobním vyjádřením v podobě **zvrtného pasiva** – *Zpravidla/Všeobecně se má za to, že...; Obvykle se mezi součásti systému řadí...; Ještě na počátku 20. století se obecně věřilo,*

že... To se užívá zejména v případech, kdy autor uvádí poznatky obecně přijaté nebo známé.

3.1.1 Shrnutí kapitoly

V českém prostředí autoři odborných textů obvykle při jeho psaní užívají **autorského plurálu** (*Poukazujeme na nejednotnost v terminologii...*) nebo **inkluzivního plurálu** (*Pokusme se najít řešení...*). Velmi často se v textech tohoto typu setkáváme také s **pasivními konstrukcemi** (*V následující kapitole je věnována pozornost také klasifikaci jednotlivých druhů zájmen.*) – k tomu více viz kapitola 3.4.

3.1.2 Souhrnné úkoly a cvičení

Řešené otázky a úkoly 3/2 Ř

Přečtěte si následující výňatky z odborné knihy a pokuste se najít místa, kde se setkáváme s neosobním vyjádřením autorky textu.

1. „Konkretizaci jako fázi, v níž čtenář komplexům významovosti textu přisuzuje smysl z pozice svého hodnotového systému, estetického vkusu, jím uznávaných mravních norem, tedy smysl pro svůj vlastní život, je třeba chápat v souladu s instrumentální funkcí literární výchovy...“
2. „Z uvedeného vyplývá, že je mylné se domnívat, že je nejdříve vytvořen estetický objekt v procesu zážitkovém a ten je teprve následně esteticky hodnocen...“
3. „Ani proces dětské komunikace v recepci uměleckého textu nelze dělit na část zážitkovou nebo poznávací a na část hodnotící. Proces postupného osvojování významovosti textu je spontánně spojen s uvědomělým subjektivním estetickým hodnocením...“
4. „Jedině tak můžeme zkušenost anticipačně strukturovat. Způsob vnímání, prožívání i jeho výsledek v estetické zkušenosti je determinován zobecněnými představami zážitků minulých...“

(převzato z L. Lederbuchová: *Literatura ve škole*, s. 218–219)

Korespondenční úkol 3/3 KÚ

Vyhledejte libovolnou ukázkou odborného textu a vyberte z něj jeden odstavec, na kterém budete demonstrovat některé z jevů sledovaných v této kapitole.

3.2 Funkce zájmen v textu

Zájmena jsou **slova**, která **nepojmenovávají skutečnost přímo**, ale ukazují k ní. Skutečnost označují zástupně, tj. zastupují za přídavná nebo podstatná jména, a to buď přímo, nebo k jejímu označení v kontextu ukazují. Zájmeno je vždy v tom pádě, rodě a čísle jako slovo, které zastupuje.

Zájmena tedy mají tyto funkce:

1. zastupují jména (jsou ve větě **za** jména (místo jmen), a proto se nazývají **zájmena**):

Štěpánka nakreslila **obrázek**. Večer **ho** ukázala sestře.

2. ukazují (a odkazují) na jiné části v textu:

Magda dělá ve škole **to**, **co zadá paní učitelka**.

Na šňůře visí žluté a černé šaty. **Tytéž** by si přála mít i Eva.

Zájmena nám pomáhají, abychom textu (samozřejmě i tom odborném) nemuseli často opakovat některá slova (podstatná nebo přídavná jména). Vždy musí být jasné, ke kterému slovu se zájmeno vztahuje!

Příklady:

*Zájmena jsou ve větě za jména (místo **nich**), a proto se nazývají zájmena.*

*Zájmena jsou slova, která nepojmenovávají **skutečnost přímo**, ale ukazují k ní. **Tu** označují zástupně, tj. zastupují za přídavná nebo podstatná jména, a to buď přímo, nebo k jejímu označení v kontextu ukazují.*

U první poučky bylo nahrazeno podstatné jméno JMEN (4. pád j. č.) zájmenem – NICH (4. pád j. č.). U další poučky je zachováno zájmeno v první větě v náležitém tvaru, protože z kontextu je jasné, které podstatné jméno je nahrazováno (SKUTEČNOST). Ta je ale v následujícím souvětí

zastoupena zájmenem TA (v textu tvar TU – 4. pád j. č.) a přestává být přehledné, které slovo je nahrazováno. Obdobný je i následující příklad:

„Kupci přicházeli z jihu Evropy k Baltickému moři. Tam nakupovali především **jantar**, který byl v Římě velmi ceněný, a vyměňovali **ho** za zbraně, zlato, stříbrné ozdoby, nářadí a vzácný materiál, nebo za **něj** platili římskými mincemi, které byly ve střední Evropě nalezeny.“

Slovo jantar, je v dalším textu třikrát nahrazeno zájmenem. Může se stát, že bude narušeno porozumění textu. Text lze upravit takto:

„Kupci přicházeli z jihu Evropy k Baltickému moři. Tam nakupovali především **jantar**. Vyměňovali **ho** za zbraně, zlato, stříbrné ozdoby, nářadí a vzácný materiál. **Jantar** byl v Římě velmi ceněný, kupci za **něj** někdy platili římskými mincemi, které byly ve střední Evropě nalezeny.“

Část pro zájemce

Zájmeno *svůj* se nesmí zaměňovat se zájmenem *tvůj* nebo *můj*. Zájmeno *svůj* se užívá za této podmínky – objekt, kterému se přivlastňuje, je ve větě podmětem:

Polákovi pojedou svým (mým, tvým) autem.

svůj (ve tvaru *svým*) – auto je majetkem Polákových (pojmenování v pozici podmětu);

můj (ve tvaru *mým*) – auto je majetkem autora věty (výpovědi);

tvůj (ve tvaru *tvým*) – auto je majetkem toho, jemuž je věta určena.

A jak si poradíme s následujícími dvěma větami?

Eva vyprala *svůj* nový svetr. **X** Eva vyprala *její* nový svetr.

Čí svetr tedy Eva skutečně vyprala?

Eva v první větě prala svetr, který byl opravdu její vlastní, tedy *svůj*. Ale Eva ve větě druhé neprala svetr *svůj*, nýbrž svetr někoho jiného – svetr jiné dívky, třeba Eliščin. Pokud by věta vypadala takto: *Eva její nový svetr vyprala.* – a předcházela jí věta: *Eliška má už nový svetr na zimu.*, pak by bylo z jazykového hlediska vše v pořádku! Nemyslíte? Eva Elišce vypráním svetrů pomohla.

3.2.1 Shrnutí k funkci zájmen v textu

Zájmena zastupují jiná slova, jsou v textu ZA JMÉNA. Zájmeno je vždy v tom pádě, rodě a čísle, které zastupuje. Ve složitých odborných textech je často množství zájmen, které se vztahují k různým slovům, text je někdy nepřehledný. Při psaní odborného textu je třeba myslet především na jasnost a srozumitelnost sdělení.

Někdy může způsobit nedorozumění i špatné užití zájmena *svůj*.

3.2.2 Souhrnné úkoly a cvičení

Kontrolní otázky a úkoly 3/4 K

1. Uveďte, jak by se při střídání zájmen *můj*, *tvůj*, *svůj* v následující větě měnily osoby, kterým Petr poslal pohlednici.

Petr poslal pohlednici své/svoji kamarádce Táně.

2. a) Zjistěte, zda i u zájmen *můj* a *tvůj* můžete užít dva tvary.

b) Ve kterých pádech?

c) Kterému tvaru dáváte přednost? Proč?

d) Které jazykové příručky jste při hledání využili?

3) Zamyslete se nad následujícími větami. Je v nich nutné užít přivlastňovací zájmeno *můj*? Nebo jste přemýšleli i nad jiným přivlastňovacím zájmenem, např. *jeho*? Vysvětlete.

Jakub si umyl hrnek od kávy. / Jakub umyl hrnek od kávy.

Řešené otázky a úkoly 3/5 Ř

Spojte následující věty tak, abyste použili správný tvar zájmena uvedeného v závorce. Postupujte takto:

a) U slova, které má být zastoupeno zájmenem, určete pád.

b) Zájmeno nabídnuté v závorce dejte do toho pádu, v němž je zastupované slovo. Nepracujte „odhadem“! Raději nahlížejte do mluvnice.

1. *Koupili jsme si novou domácí pekárnu a postavili jsme **pekárnu** (ona) na stůl.*

2. *Naše loňská dovolená byla úžasná! Velmi rádi na **dovolenou** (ona) vzpomínáme.*

3. *Jakub koupil Evě růži. Chtěl **Evě** (ona) udělat radost.*

4. Adam Jindřišku poznal loni na jaře a hned v létě s **Jindřiskou** (ona) jel na dovolenou. Má **Jindřišku** (ona) velmi rád. Snesl by **Jindřišce** (ona) modré z nebe.

Úkol k zamýšlení 3/6 Z

Po přečtení části jazykového sloupku se zamyslete, zda se podobných chyb nedopouštíte také.

„O tom, že může mít zájmeno *svůj* někdy dvojí čtení, svědčí věta, kterou lingvisté tradičně užívají, aby na tuto dvojznačnost upozornili: z věty *Slyšel ho zpívat svoji píseň* nemůžeme nijak odhadnout, čím to byla píseň, zda ji stvořil ten, kdo poslouchal, nebo ten, kdo zpíval (všimněte si, že dvojznačné by tu nakonec bylo i prosté přivlastňovací zájmeno *jeho*). Podobně dvojznačné by ale byly i věty typu *Našel děti ve svém pokoji. Poslal děti do svého pokoje. Našel ji ve svém autě. Poslal ji do svého auta. Zastihl ji ve svém bytě. Poslal ho do svého bytu*. Nejlépe je se takové dvojznačnosti vyhnout a říci to jinak.

Někdy jsou špatně utvořené věty opravdu zavádějící. Je to právě tehdy, když jsou ve výpovědi do jedné věty spojeny dva děje: *Soudce ho odsoudil za vraždu * svých sousedů*¹. Někdo zavraždil své sousedy a soudce ho za to odsoudil; neodsoudil jej však za vraždu svých sousedů (sousedů soudce – pozn. RMS), ale jeho sousedů. Podobně je tomu ve větách *Soudce ho omilostnil za způsobení smrti * svého otce. Soudce ho odsoudil za výtržnosti ve místě * svého bydliště. Prokurátor propustil mladíka pro * svůj nízký věk*. Jsou to morbidní nebo křiklavé případy, ale právě na těch je patrné, že musíme uplatňovat svůj jazykový cit a dávat pozor, co říkáme nebo píšeme.“

(ukázka převzata z publikace J. Králík a kol.: *Každý den s češtinou*, s. 84)

¹ Hvězdička vždy označuje špatné tvary nebo příklady.

3.3 Stupňování přídavných jmen

Přídavná jména zpřesňují význam podstatných jmen a se jménem, ke kterému se vztahují se shodují v rodě, čísle a pádě. Z významového hlediska je dělíme na **kvalifikační** a **relační**.

Kvalifikační přídavná jména označují kvalitu:

*Maminka si koupila červený – hedvábný – nový – vzácný – orientální šátek.
Marek je pilný – chytrý – mladý – pracovitý – odvážný – vysoký – neposlušný hoch.*

Relační přídavná jména kromě vlastnosti podstatného jména také vyjadřují vztah k další okolnosti, skutečnosti, ději – jsou od jejich názvu tvořena:

Janina – sousedova maminka si koupila tetin šátek.

Sousedův – dostihový kůň rád klusal každé ráno. Zahrada naší dřevěné chalupy je obehnána prkennou ohradou.

Kvalifikační přídavná jména se mohou **stupňovat**, vyjadřujeme jimi lépe různou intenzitu označované vlastnosti – nejčastěji barvy nebo kvality. Kvalitu zpravidla nepoznáme hned, nepoznáme ji tak rychle jako barvu. Poznáváme ji hmatem (měkký, tvrdý), srovnáním s jinou věcí (nový, starý) atd. Různou intenzitu, „sílu/míru“ vlastnosti vyjadřují přídavná jména ve třech stupních:

1. stupeň (pozitiv)	2. stupeň (komparativ)	3. stupeň (superlativ) <i>nej</i> + tvar komparativu
bílý	bělejší	nejbělejší
čistý	čistší i čistější	nejčistší i nejčistější
hladký	hladší	nejhladší
lehký	lehčí	nejlehčí

Stupňování, tedy to, když se zesiluje nějaká vlastnost, lze vyjádřit:

- jedním slovem** (synteticky): *velký, větší, největší;*
- pomocí slov víc, více** (analyticky): *prošedivělý, víc prošedivělý, nejvíc prošedivělý.*

Pomocí více slov, tzv. **opisem**, se stupňují zejména přídavná jména přejatá (*interessantní, bravurní*) a dlouhá přídavná jména (*nespokojený, rozradostněný, nespolehlivý, nespolečenský*).

Některá přídavná jména se stupňují tak, že druhý a třetí stupeň se tvoří **od jiného základu**, jinými hláskami:

dobrý – lepší – nejlepší
malý – menší – nejmenší

Pozor!

Nedopouštějte se zbytečných chyb. Vždy volte pouze jeden způsob stupňování. Neužívejte dvojího stupňování, tj. příponou i opisem: * *víc zajímavější*, * *víc zručnější* atp.

Část pro zájemce

Po ulici šla starší žena s deštníkem.

V této větě se nesděluje, že žena s deštníkem byla starší než nějaká jiná žena. Druhým stupněm přídavného jména se sděluje, že žena už není mladá, že je stará. Tato forma sdělení je **ohleduplná, šetrná a zdvořilá**. Pokud je tvar komparativu užitý v tomto kontextu, kdy nejde o srovnávání, nazývá se elativ. Najdete ho v mnohých psaných textech.

3.3.1 Shrnutí k přídavným jménům

Přídavná jména vyjadřují vlastnosti podstatných jmen. Míra vlastnosti se u některých přídavných jmen může stupňovat. Tvoří se 2. a 3. stupeň přídavných jmen. 2. stupeň se nazývá komparativ a tvoří se příponami *-í, -ejší, -ější, -ší*, 3. stupeň se nazývá superlativ a tvoří se tak, že před tvar komparativu se předsune předpona *nej-*. V češtině se stupňuje jednoduchými nebo složenými slovními tvary (pomocí slov *víc, více*). Někdy se 2. a 3. stupeň tvoří z jiných základů. Nedopouštějte se chyb užitím dvojího stupňování (* *více spolehlivější metoda*).

3.3.2 Souhrnné otázky a úkoly

Kontrolní otázky a úkoly 3/6 K

V Části pro zájemce jsou tučně označena tři přídavná jména. Proved'te s nimi následující:

- 1) určete, zda je zařadíme mezi přídavná jména kvalifikační a můžeme je stupňovat;
- 2) pokud je lze stupňovat, vytvořte jak jejich komparativ, tak superlativ;
- 3) odpovězte na otázku: Kterou variantu stupňování jste zvolili a proč?;
- 4) porovnejte, jak postupovali ostatní studenti.

Řešené otázky a úkoly 3/7 Ř

Následující text upravte. Přídavná jména dejte do požadovaného tvaru – vše uvedeno v závorkách. Následně vyhledejte tři přídavná jména, která jste nestupňovali a napište jak jejich komparativ, tak superlativ.

Jmenuji se Aleš Krátký a mám kamaráda Honzu Světlého. Je to můj (dobrý, 3.) kamarád. Honza je (vysoký, 2.) než já asi a má také (světlý, 2.) vlasy. Je (dobrý, 3.) počtář ze třídy a všichni si o něm myslí, že je chytrý. Honza měl i (dobrý, 2.) vysvědčení než já, je zkrátka (inteligentní a aktivní, 3.) žák z naší třídy. To však našemu kurióznímu kamarádství nepřekáží!

Kontrolní otázky a úkoly 3/8 K

Přiřaďte ke dvěma libovolným přídavným jménům, která vyjadřují kvalitu (nebo barvu) vhodné podstatné jméno. Utvořte takový text, kde bude vidět, jak se vlastnost stupňuje, jak a proč se zesiluje. Používejte pozitiv, komparativ a superlativ přídavného jména. Pravopis stupňovaných adjektiv ověřte v Pravidlech českého pravopisu.

Vzor: *SLADKÝ* – *sladký čaj*

V jednom hrnku čaje byla jedna kostka cukru, v druhém dvě kostky, ve třetím tři kostky cukru. V prvním hrnku byl **sladký** čaj, v druhém byl čaj **sladší**, ve třetím byl čaj **nejsladší**.

Nabídka: *bílý* – *teplý* – *dlouhý* – *čerstvý* – *chladný* – *hrubý*

3.4 Slovesa v odborném textu (trpný a činný slovesný rod)

Slovesa jsou slova, která umožňují poznat:

- co se děje s pojmenovávanými věcmi, lidmi, zvířaty, jevy;
- co a jakým způsobem věci, lidé, zvířata dělají.

Alice **pěstuje** zeleninu. Celá rodina jí **fandí** a **podporuje** ji, protože si **uvědomují**, jak zelenina z domácí zahrádky **prospívá** jejich zdraví.

Martin zářil štěstím! Dočkal se nové cyklistické stezky, byla otevřena letos na jaře. A dokonce byla vybudována z finančních prostředků jejich obce.

V odborném textu se velmi často vyskytují slovesa v tvaru **trpného rodu** (viz také kapitola 3. 1). Mezinárodní terminologií se tento tvar nazývá **pasivum**. Takový slovesný tvar je potřeba dobře rozeznat, dobře vyhodnotit, abyste správně pochopili smysl textu.

Co znamená, že slovo je v trpném rodě (v pasivu)? Vyjdeme od běžné věty:

Tuto zeleninu vypěstovala naše dcera Alice.

Nejdříve rozlišíme slovo označující **konatele**, slovo označující **děj** a slovo označující to, co děj zasáhl, k čemu směřoval, tedy **předmět** děje.

konatel, původce děje (ten, kdo děj skutečně vykonává, nebo děj způsobuje)	naše dcera Alice
děj	vypěstovala
předmět děje (výsledek děje nebo to, čeho se děj dotkl, co děj zasáhl)	tuto zeleninu

Dále zjistíme, jakými větnými členy jsou slova, která označují konatele, děj a předmět, kterého se děje týká. Budeme určovat podmět, přísudek a předmět.

Tuto zeleninu vypěstovala naše dcera Alice.

<i>podmět</i>	<i>přísudek</i>	<i>předmět</i>
Otázkou na podmět je pádová otázka 1. pádu – <i>kdo, co?</i> V našem případě použijeme otázku se slovem <i>kdo</i> . Kdo vypěstoval tuto zeleninu?	Co dělal (dělá, bude dělat) podmět?	Na předmět se ptáme pádovými otázkami s výjimkou otázky pro 1. pád. Lze se také ptát takto: Co je výsledkem děje? Co je dějem zasaženo? Koho (co) vypěstovala naše dcera Alice?
naše dcera Alice	vypěstovala	tuto zeleninu

Ze zjištění v první a druhé tabulce vyvodíme:

konatel: *naše dcera Alice* = **podmět:** *naše dcera Alice*

Platí-li tato rovnost, tedy to, že slovo, které označuje konatele, je ve větě podmětem,

je sloveso v rodě činném – vypěstovala

Často je třeba vyjádření změnit tak, že slovo, které označuje výsledek děje, musí být podmětem. Postupujeme takto:

1. *Tato zelenina.....*

Jak ve větě pokračovat?

Konatel (*Alice*) tedy nemá být v syntaktické pozici podmětu, sloveso proto nemůže být v rodě činném.

konatel: *naše dcera Alice* ≠ **podmět:** *tato zelenina*

Sloveso musí být v rodě trpném:

2. *Tato zelenina byla vypěstována ...*

A co se stane s pojmenováním toho, kdo děj vykonal, kdo ho způsobil?

Je převedeno do 7. pádu a stává se příslovečným určením původce děje:

3. *Tato zelenina byla vypěstována naší dcerou Alicí.*

Srovnáme celou situaci znovu:

Věta se slovesem v rodě činném			Věta se slovesem v rodě trpném		
významově	slova	gramaticky	významově	slova	gramaticky
konatel	<i>Naše dcera Alice</i>	podmět (v 1. pádě)	konatel	<i>naší dcerou Alicí.</i>	príslovečné určení v 7. pádě
děj	<i>vypěstovala</i>	prísudek se slovesem v rodě činném	děj	<i>byla vypěstována</i>	prísudek se slovesem v trpném rodě
předmět děje	<i>tuto zeleninu.</i>	předmět (ve 4. pádě)	předmět děje	<i>Tato zelenina</i>	podmět v 1. pádě

Trpný rod bývá často v odborných textech používán právě proto, že **konatel**, ten, který děj způsobil, **chce ustoupit do pozadí** (viz dříve kapitola 3. 1). Chce zdůraznit předmět děje, to, čeho se děj týkal, ne to, kdo děj vykonával.

3.4.1 Formy trpného rodu

1) Jednu z nich – tzv. **opisné pasivum** jste poznali ve cvičné větě:

Tato zelenina byla vypěstována naší dcerou Alicí.

Skládá se ze dvou slov:

byla	vypěstována
sloveso BÝT	tzv. příčestí trpné

Sloveso BÝT může být v různých časech a způsobech: *bude, je, jsou, byli by,...*

Příčestí trpné může mít i podobu zakončenou na *-t*: *dům byl zavát sněhem...*

Příklady:

Naše pracovní úsilí bude odměněno ředitelem.	
Sloveso je v trpném rodě, v budoucím čase, oznamovacím způsobu.	
Naše škola je zateplována zručnými řemeslníky.	
Sloveso je v trpném rodě, v přítomném čase, oznamovacím způsobu.	
Střecha byla pokryta sněhem.	
Sloveso je v trpném rodě, v minulém čase, oznamovacím způsobu.	

2) Trpný rod najdete v textech i v jiné podobě:

významové sloveso v různých tvarech	se	příklad	komentář
rozbít	se	Vzácná váza se rozbila na kusy.	konatel ≠ podmět Váza se nerozbila sama, konatel není vůbec pojmenován.
najít	se	Včera se našel zatoulaný pes.	Konatel (nějací lidé), nejsou pojmenováni, v pozici podmětu je předmět děje – pes.

Tomuto způsobu vyjádření trpného rodu se říká **zvrtné pasivum**. V tomto typu vyjádření nelze vůbec konatele, tedy toho, kdo děj působí, pojmenovat.

3.4.2 Shrnutí ke slovesům a jejich rodu

Slovesa svými tvary vyjadřují, co osoby, zvířata a věci dělají nebo co se s nimi děje.

Slovesa dovedou vyjádřit množství významů probíhajícího děje – minulost, budoucnost, přítomnost; dovedou svým tvarem vyjádřit povel, rozkaz, otázku... atd.

Pro pochopení některých textů je nutno umět rozpoznat a pochopit činný a trpný rod sloves.

- podmět = konatel → sloveso je v **rodě činném**

Výstavu **zahájí** předseda místního spolku už dnes.

Činný rod (aktivum) se používá tehdy, když slovo označující konatele má zároveň syntaktickou funkci podmětu: **Předseda zahájí výstavu**. Kdo (co) zahájí výstavu? *Předseda*.

- podmět ≠ konatel —————> sloveso je v **rodě trpném**

Výstava **bude zahájena** předsedou místního spolku už dnes.

Výstava **se zahájí** už zítra.

Trpný rod (pasivum) se používá tehdy, když podmětem je slovo, které neoznačuje konatele: *Výstava bude zahájena už dnes.* (Kdo) *co bylo zahájeno?* *Výstava.*

3.4.3 Úkol k tématu

Korespondenční úkol 3/9 KÚ – úkol k zamyšlení

Najděte ve větách **slovesné tvary v trpném rodě**.

Náš koberec v obývacím pokoji bývá čištěn každý rok. / Náš koberec v obývacím pokoji se čistí každý rok.

Všechny poplatky se platí přímo z bankovního účtu. / Všechny poplatky jsou placeny přímo z bankovního účtu.

Marie pěstuje nejraději růže. / Růže byly vypěstovány Marií.

Proveďte úkony podle zadání tabulky a uvedeného příkladu, příklad pochází z výkladového textu této kapitoly:

slovesný tvar	opisné/zvratné pasivum	podmět věty	konatel děje
<i>bývá používán</i>	opisné	<i>trpný rod</i>	autoři textů

3.5 Vztažné věty

V kapitole 3.2 o zájmenech jste se dozvěděli, že zájmena odkazují na nějaký jiný text a že se k jinému textu vztahují. Ta zájmena, která se k jinému textu vztahují, se nazývají **zájmena vztažná**. Stojí často na začátku takových vět, které nějakým způsobem doplňují větu předchozí.

Vše si ukážeme na následujícím příkladu. Se vztažnými větami se setkáváme poměrně často. Autor věty chce k některému slovu přidat něco důležitého, často vlastnost pojmenovávaného jevu nebo věci. A potom pokračuje v hlavní myšlence:

Jakub si umyl kolo a pak vyrazil na výlet do Darkovic.

Kolo dostal na Vánoce.

Nejdříve řekneme všechno o tom, co dělal Jakub. Potom doplníme informace o Jakubově kole:

<i>Jakub si umyl kolo</i>		<i>a pak vyrazil na výlet do Darkovic</i>
	<i>Kolo dostal na Vánoce.</i>	

Jak věty připojíme, aby vzniklo souvětí?

<i>Jakub si umyl kolo,</i>	← KTERÉ dostal na Vánoce,	<i>a pak vyrazil na výlet do Darkovic.</i>
----------------------------	----------------------------------	--

Vztažné zájmeno **KTERÉ** vztahuje druhou větu ke slovu *kolo* – v ní je sděleno něco nového o *kole* (sděluje se, že je to vánoční dárek).

Pozor!

- Věta vztažná **musí být zařazena hned za slovo**, ke kterému se vztahuje, tedy za slovo, které doplňuje, a **odděluje se čárkou**.
- Až skončí doplňující informace a vrátíme se k hlavní myšlence (co všechno Jakub dělal), musíme opět udělat interpunkční čárku.

Vztažné zájmeno **KTERÝ** je v tom pádě, čísle a rodu, ve kterém bylo v původní větě zastupované slovo:

Jakub si umyl kolo.

(Koho) co si umyl Jakub? *Kolo* – 4. pád, číslo množné, rod střední.

Zájmeno vztažné musí být také ve 4. pádě čísla množného rodu středního: **které**. V odborném textu se často užívá i knižní vztažné zájmeno **jenž**.

3.5.1 Shrnutí ke vztažným větám

Zájmena mají schopnost zastupovat slova o odkazovat na ně v textu (viz také kapitola 3.2).

Zvláštní skupina zájmen, říká se jim **zájmena vztažná**, slouží k připojení věty, která sice nese novou informaci, ale tato informace se velmi úzce váže k některému slovu předchozí věty. Pád číslo a rod vztažného zájmena je stejný, jaký by mělo to slovo, místo kterého zájmeno stojí.

Taková vložená **vztažná věta stojí těsně za doplňovaným slovem**. Jestliže věta nekončí tečkou a text pokračuje v původní linii, musí i za vztažnou větou následovat čárka.

3.5.2 Souhrnné otázky a úkoly

Řešené otázky a úkoly 3/10 Ř

Jaký byl asi ředitel?

Vypůjčíme se nyní část jazykového sloupku Pavly Loucké, který nám pomůže při procvičení učiva o vztažných větách. Ve shrnutí této kapitoly je napsáno, že vložená věta stojí těsně za slovem, ke kterému doplňuje nějakou neznámou informaci. Z úryvku určitě sami odhadnete, zda se doplňované informace měly skutečně vztahovat k řediteli či nikoli. Pokuste se následně o úpravu.

„...Asi nejkomičtější věty ale vznikají, když se přívlastek vyjádřený vztažnou větou oddělí od mateřského podstatného jména jiným podstatným jménem: *Žádáme výměnu nábytku pro našeho ředitele, který je opravdu už sešlý a k ničemu se nehodí.*“

(převzato z P. Loucká: *Dech, duch a duše češtiny*, s. 53)

Řešené otázky a úkoly 3/11 Ř

Spojte následující věty tak, že z textu v závorce vytvoříte větu vztažnou. Tvar vztažného zájmena ověřte v mluvnici. Doplňte tvary zájmena *který* a pro zajímavost i tvary knižního zájmena *jenž* . Tvary zájmena *jenž* jsou totiž v odborných textech poměrně časté.

1. Martin letos začal studovat vysokou školu (vysoká škola je vzdálená 100 kilometrů od jeho místa bydliště) a bydlí na kolejích.
2. Můj nový počítač (počítač jsem dostal k narozeninám) má výbornou grafickou kartu.
3. Napsal diplomovou práci (diplomovou práci před komisí obhájil) a zdárně ukončil studia.

3.6 Interpunkce – opakování

Touto kapitolou si z větší části připomeneme, jaká interpunkční znaménka v češtině užíváme. Nejvíc budeme věnovat pozornost kladení čárek ve větě jednoduché a v souvětí, abychom se při psaní vlastního odborného textu mohli zbytečných chyb vyvarovat. Vzpomenete si na básničku Miloše Kratochvíla **Kaktus u holiče**, se kterou jste se setkali ve studijním textu *Kapitoly z praktické češtiny pro studenty se speciálními potřebami?*

Interpunkční neboli členicí znaménka jsou **tečka, otazník, vykřičník, čárka, středník, dvojtečka, tři tečky, pomlčka, závorky, uvozovky**. Jejich užívání nazýváme interpunkce.

3.6.1 Čárka v souvětí

Čárka v souvětí se užívá tam, kde od sebe oddělujeme sousední věty, které jsou **spojeny jinak než slučovacími spojkami *a, i, ani, nebo, či*** (viz PČP, § 119). **Čárku tedy nepíšeme**, pokud vedle sebe stojí dvě věty na stejné syntaktické úrovni a jsou spojeny výše uvedenými spojkami (ve slučovacím poměru), např.:

- a) dvě hlavní věty: *Jakub si četl knížku a Martin si hezky hrál s kostkami. Obě děti si pěkně hrály doma nebo dováděly na zahradě u domu.*
- b) dvě vedlejší věty: *Na návštěvu přijela teta, která bydlí na jižní Moravě a která pracuje na poště. Netušili jsme, kdo se omluví ani kdo ještě zítra dorazí.*

Pokud se stane, že **mezi dvě věty hlavní**, které jsou spojeny slučovací spojkou a je **vložena věta vedlejší**, čárku pak před slučovací spojkou napsat musíme, abychom označili rozdílnost syntaktických úrovní vět, např. *Pověz mi, co čteš, a já ti řeknu, jaký jsi.*

Čárkou se také oddělují věty v souvětí, které jsou **spojeny víceslovnými spojovacími prostředky**, jejichž součástí je spojka ***a***, a nemají význam prostě slučovací. Jedná se o: ***a proto, a tak, a přesto, a tedy, a tudíž, a to***. *Alenka si přála k narozeninám nějaké zvířátko, a tak / a proto jí rodiče koupili štěně.*

Čárkou se dále oddělují věty řídicí a závislé (nadřazené od podřazených), platí zde totiž opět pravidlo z úvodu kapitoly. Není možné, aby dvě věty na různých syntaktických úrovních byly spojeny souřadícími spojkami ***a, i, ani, nebo, či***. Například: ***Když přišel domů, najedl se. Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. Nevím, co je správné. Nejím, protože nemám hlad.***

Komplikovanější je situace, pokud se **vedle sebe** v souvětí setkají **dva spojovací výrazy**, z nichž každý patří k jiné větě. Ve většině případů se pak **čárka píše jen před prvním** z nich, např. *Otec věděl, že když si koupí*

kvalitní nůž, bude spokojen. = Otec věděl, že bude spokojen, když si koupí kvalitní nůž.

3.6.2 Čárka ve větě jednoduché

Základní způsob psaní běžné **jednoduché věty** je **bez čárek** (platí to i pro jednotlivé věty uvnitř souvětí). Čárkou neoddělujeme ani bohatě rozvitě nebo složky několikanásobných větných členů spojených slučovacími spojkami *a, i, ani, nebo, či*: *V pátek 27. prosince v časných ranních hodinách se narodil první Tomášův syn Radovan. Hledal v tašce kapesník nebo ubrousek. Jakub i Martin mají rádi čokoládu.*

Bez čárky se také píše výraz připojený slučovacím *a také, a zároveň, a rovněž, a současně*: *Rádi jsme chodili k řece a také do lesa.* Stejně je tomu u kombinace slučovací spojky *a* a časového příslovce *pak* nebo *potom*: *Najedli jsme se a potom jsme chvíli odpočívali.*

Čárkou neoddělujeme ani součásti ustálených spojení (často frazeologických), jako např. *zuby nehty, křížem krážem, staří mladí, sem tam* (více viz PČP, § 131).

Čárku neklademe ani u **postupně rozvíjejících přívlasků** (*povinná školní docházka, lehká mozková příhoda, starší česká literatura*) a **těsných přívlasků** (*Lékařka vyšetřila přednostně děti nakažené infekční nemocí. = přednost dostaly děti s infekční nemocí*).

Čárku klademe mezi složky několikanásobného větného členu (u koordinační skupiny), **je-li k tomu důvod**, tzn. pokud nejsou spojeny prostě slučovacími spojkami *a, i, ani, nebo, či*. Čárky ovšem neklademe před skupinu a za ni. *Jakub, Martin, Tereška a Tomášek jezdili na kolech. Nakoupili jsme hlavně ovoce, zeleninu, balenou vodu, luštěniny. Dům uklidili s pomocí firmy, a ne sami. Oheň je dobrý sluha, ale špatný pán. Mám rád banány, a dokonce i pomeranče. Pomalu, ale jistě mi dochází trpělivost.*

Čárky se ve skupině s přístavkem (tzv. adordinační skupině) umístí jak **mezi složky skupiny**, tak **na její počátek i konec**, např. *Jakub, Martinův nejlepší kamarád ze třídy, je nemocný. Na návštěvu přijela Pavla, mladší sestra mé matky, a přivezla s sebou syna Lukáše.* Některé přístavky jsou

připojeny adordinačním výrazem (*totiž, a to, a sice, tedy, tj.*). *Na návštěvu přijela Pavla, tj. mladší sestra mé matky, a přivezla s sebou syna Lukáše.*

Čárku ve skupině s přístavkem neklademe pokud:

a) je **součástí** přístavku **vlastní jméno**, **stojí až na druhém místě** a není uvozeno žádným adordinačním výrazem, např. *Nynější prezident České republiky Václav Klaus byl poprvé zvolen do čela státu 28. února 2003. Mladší sestra mé matky Pavla přijela na návštěvu.*;

b) pokud **mají složky těsně spojeny pomoci *neboli, čili, aneb***: *Zabýváme se pravopisem **neboli** ortografii. Objasňujeme si zásady kladení čárek v adordinačních skupinách **čili** ve skupinách s přístavkem.*

Čárkou se ve větě jednoduché oddělují také větné členy nebo jiné výrazy volně připojené nebo do věty vložené – více viz Pravidla českého pravopisu, § 133.

3.6.3 Souhrnné otázky a úkoly

Řešené otázky a úkoly 3/12 Ř

Následující úkol zařazujeme pro jeho velký úspěch znovu. Jde téměř o vtip, který vznikl nechtěně. Kopírujeme skutečnou omluvenkou studentky, která se písemně (e-mailem) omlouvala své vyučující z výuky. O co vlastně šlo? A chtěla studentka skutečně uvést důvod konání semináře, na který se nedostaví?

Originální omluvenka studentky: ***Omluvte mě prosím ze semináře, který se koná 23. 2. z důvodu mé nemoci.***

Řešení – odpověď učitelky: Interpunkční chyba, které jste se dopustila, zcela změnila smysl Vaší omluvy. Vy se totiž omlouváte ze semináře, který se – podle Vás – koná z důvodu Vaší nemoci. To je nesmysl, že? Seminář a jeho konání nemají s Vaší nemocí nic společného.

Správně mělo být:

Omluvte mě prosím ze semináře, který se koná 23. 2., z důvodu mé nemoci. Neudělala jste čárku za vloženou větou, tj. tam, kde se věta na nižší syntaktické úrovni podruhé setkává s větou na vyšší syntaktické úrovni. Čárka se klade **MEZI** výrazy nevětné nebo větné povahy, je-li k tomu

DŮVOD. MEZI věty na různých úrovních patří čárka VŽDY, tj. POKAŽDÉ JE K TOMU DŮVOD.

Řešené otázky a úkoly 3/13 Ř

Přišli byste sami na podstatný významový rozdíl, který způsobí nepřítomnost jedné „obyčejné čárky“ v následujícím souvětí? Co se dozvídáte?

Řekl mi, co bude mou prací hned první den.

Řekl mi, co bude mou prací, hned první den.

(převzato a upraveno z publikace J. Králík: Každý den s češtinou, s. 133)

Řešené otázky a úkoly 3/14 Ř

Už je nám jasné, že i jedna čárka změni hravě význam věty. Pokuste se odhalit význam následujících dvou dvojic vět. Všimněte si dobře kladení čárek a vysvětlete významový rozdíl mezi jednotlivými větami v rámci skupiny.

1) *Tomášův pes, starý dvanáct let, nekouše.*

2) *Tomášův pes starý dvanáct let nekouše.*

1) *Práce pana profesora Kolečka, zabývající se vesmírem, se dočkala zaslouženého uznání.*

2) *Práce pana profesora Kolečka zabývající se vesmírem se dočkala zaslouženého uznání.*

(převzato a upraveno z publikace P. Loucká: Zahrada ochočených slov, s. 56)

Řešené otázky a úkoly 3/15 Ř

Doplňte interpunkci.

Tygr v Indii

1) Na jedno setkání s tygrem ve volné přírodě v Indii nikdy nezapomenu a rád se s vámi podělím o zážitek který patří k mým nejsilnějším.

2) Žil jsem tenkrát s místním pracovníkem přírodní rezervace v malé chatičce na břehu řeky a velmi jsem si přál aspoň jednou zahlédnout a vyfotografovat si tygra jehož jsem ve své sbírce snímků ještě neměl.

3) Chata vypadala jako pohádkový domeček na muří nožce protože stála na vysokých kůlech které zaručovaly že se ani při záplavách nedostane do obývací části voda.

4) V noci když jsme nahoře spali se do kuchyně v přízemí pokaždé vloupali malí jelínci a ničili naše potraviny a tak ráno jsme nacházeli dole učiněnou spoušť jelikož drzí jeleni směle lízali sůl prokousávali pytlíky s rýží a žrali zásoby čaje.

5) Jednou jsme na ně číhal s fotoaparátem za jednoduchou zástěnou v rohu pokoje a říkal jsem si že kdybych ten vytoužený snímek tygra neuložil budu mít na fotce aspoň nenasytné jelínky.

6) Za noci prozářené hvězdami se náhle ve dveřích chaty objevil nějaký obrys zvířecího těla a zakryl mi výhled na jasnou oblohu.

7) Automaticky jsem zmáčkl spoušť a ve světle elektrického blesku jsem spatřil jak se těsně přede mnou tyčí tygr.

8) Nevím kdo z nás se tehdy lekl víc jisté však je že tygr se prudce obrátil a mohutným skokem zmizel ve tmě.

(převzato z publikace J. Svobodová: Průvodce českou interpunkcí, s. 56–57)

4 TEORETICKÉ POUČENÍ O ODBORNÉM TEXTU

Během vysokoškolského studia každý z vás napíše řadu jazykových projevů na odborné téma. Převážně se bude jednat o referát, seminární práci nebo odborný popis. Kapitola čtvrtá a pátá vás systematicky poučí, jak byste měli postupovat, aby se vám zdařilo vytvořit projev obsahově hodnotný, gramaticky správný a také slohově vytříbený. Musíte v něm totiž správně a logicky uspořádat jednotlivé informace (myšlenky) a využít náležitých (vhodných) jazykových prostředků, popř. termínů.

Podrobné poučení o výstavbě odborných textů (o odborném stylu) můžete vyhledat v jazykovědných příručkách, nejlépe v učebnicích stylistiky, např. v těchto:

CHLOUPEK, J. a kol. *Stylistika češtiny*. Praha : SPN, 1991.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Stylistika současné češtiny*. Praha : ISV, 1997.

STANĚK, V. *Praktická stylistika pro střední školy*. Praha : Fortuna, 1994.

4.1 Základní poučení o stylu a stylistice

Stylistika je jazykovědná disciplína, která se zabývá jazykovým stylem (slohem) a stylizací (procesem utváření) jazykových projevů. Zjednodušeně řečeno je to nauka o slohu, o tom, jak „dobře a vhodně psát nebo mluvit (skládat texty) v různých komunikačních situacích“.

Každý jazykový projev (mluvený i psaný) má svůj styl. **Jazykový styl** (sloh) můžeme charakterizovat jako výsledek autorského výběru a uspořádání jazykových prostředků (gramatických, lexikálních) v konkrétním jazykovém projevu. Na tento výběr a uspořádání má vliv soubor nejrůznějších faktorů, tzv. **slohotvorných faktorů** (objektivních a subjektivních slohotvorných činitelů), tj. všech okolností a podmínek, za nichž projev vzniká (viz kap. 4.1.1).

Abychom mohli tvořit texty kvalitní po stylistické i jazykové stránce, musíme dobře ovládat spisovný jazyk (jeho hláskosloví – fonetiku, tvarosloví – morfologii, skladbu – syntax, slovní zásobu – lexikum) a mít povědomí o nespisovných variantách češtiny (nářečí, obecná čeština, slangy) – viz poučení v 1. kapitole tohoto studijního textu.

4.1.1 Slohotvorné činitele

Slohotvorné činitele (jinak také slohotvorní nebo stylotvorní činitelé, slohotvorné faktory; všechny vlivy, působící síly) ovlivňují **stylizaci** a **kompozici** jazykových projevů.

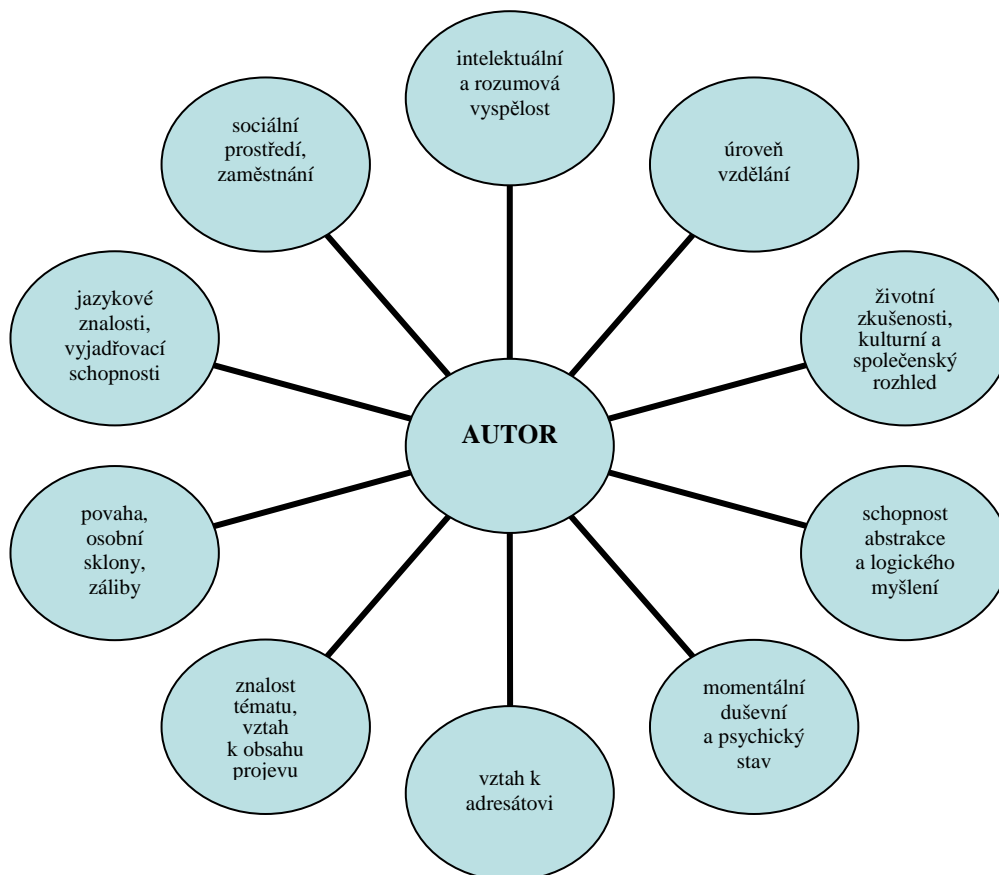
Stylizace je jazykové vyjádření, vhodný výběr a uspořádání jazykových prostředků – vhodné vyjádření obsahu prostřednictvím jazyka.

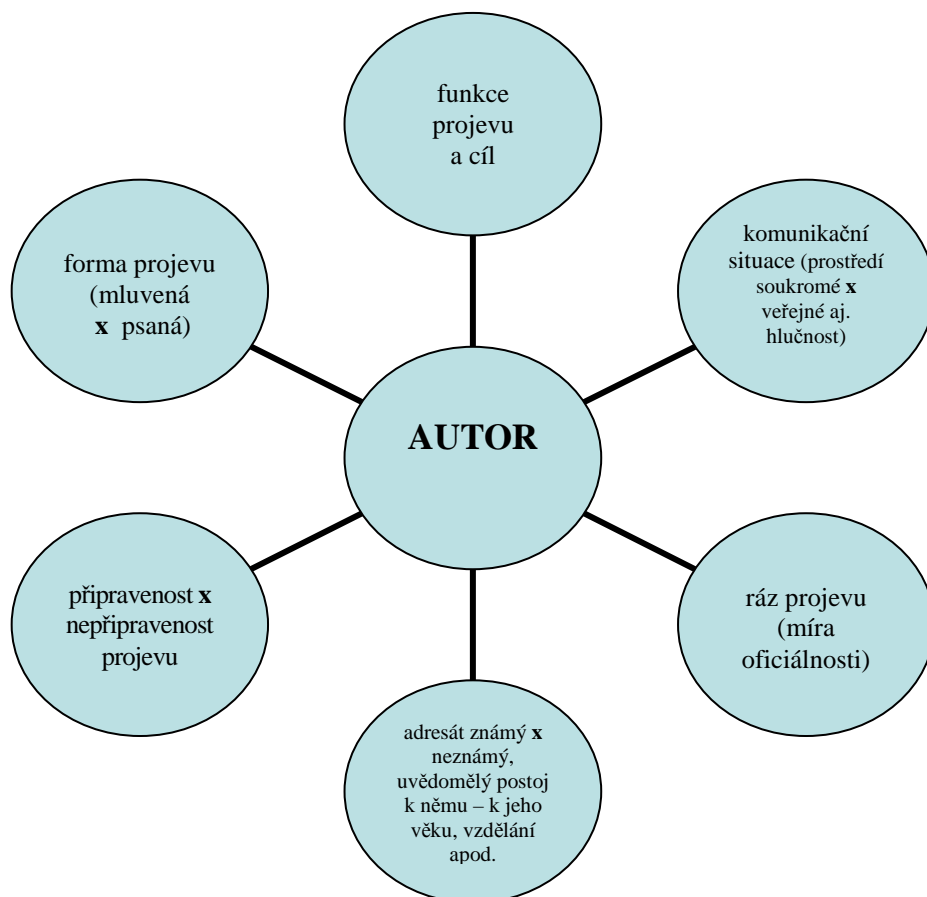
Kompozice je uspořádání informací a způsob vyjádření souvislostí v textu, uspořádání jednotlivých složek podle určitého plánu.

Některé z nich souvisejí s autorovou osobností (**subjektivní**, individuální slohotvorné činitele), jiné vyplývají z okolní skutečnosti, z toho, co autora obklopuje, co jeho projev podmiňuje, usměrňuje, doprovází (**objektivní** slohotvorné činitele). Faktory obojího druhu působí současně, často se vzájemně podmiňují – viz následující dva grafy.

Subjektivní činitele

Objektivní činitele

Nejdůležitější ze slohotvorných činitelů je **funkce** textu. Základní funkcí všech jazykových projevů je **přinést nějaké sdělení**, tj. funkce sdělná. A následně podle zaměření konkrétního textu ji doprovází **další funkce** – odborně sdělná, vzdělávací, získávací, esteticky sdělná a další.

Funkce textu je určujícím **rysem pro rozlišení jednotlivých stylů**. Počet a vnitřní rozlišení funkčních stylů je dobově proměnné. V současnosti se můžeme v učebnicích stylistiky setkat s různým vymezením funkčních stylů: od základních 4 až po vydělení 7 až 8, někdy i 10 funkčních stylů.

Následující tabulka prezentuje členěním funkčních stylů (7) a také informuje o základních funkcích jednotlivých stylů.

FUNKČNÍ STYL	ZÁKLADNÍ FUNKCE STYLU
Hovorový (prostěsdělovací, běžnědorozumivací)	prostě sdělná (věcně informační), komunikační, dorozumivací
Odborný	odborně sdělná (sdělení s odbornou funkcí), vzdělávací

Publicistický	informativní, získávací, přesvědčovací, agitační, ovlivňovací
Umělecký (styl umělecké literatury – prózy, poezie, dramatu)	estetická
Administrativní (úřední, jednacích)	direktivní (řídící), operativní (správní), odborně sdělovací
Esejistický	odborně sdělná a estetická
Řečnický	přesvědčovací

4.2 Odborný funkční styl

Kapitola záměrně využívá několika citací, které poslouží k lepšímu objasnění **rozkolísanosti klasifikace odborných textů**. Lze totiž pozorovat rozdíly mezi jednotlivými obory přírodovědnými, lékařskými a technickými na jedné straně a na straně druhé obory společenskými a humanitními. Pro naši potřebu se budeme zabývat **členěním** z hlediska jejich celkového **zaměření a účelu**, což je klasifikace poměrně široká.

„Stanovit, kolik je vlastně druhů (typů, žánrů) vědeckého diskursu, není dost dobře možné. Za prvé záleží na volbě klasifikačního kritéria, za druhé hranice mezi jednotlivými druhy jsou neostře, za třetí celá soustava typů textu je nepevná, ve stálém pohybu, některé typy se vytrácejí a jiné vznikají (do velké míry proměn ve vědě samé i změn v organizaci vědy), resp. mění svůj ráz, a za čtvrté by záleželo na tom, pro jakou hloubku detailu bychom se při oné klasifikaci rozhodli...“

(Kol.: *Jak napsat odborný text*, s. 37)

„Charakterizovat dnešní vědeckou češtinu jako celek dost dobře nelze (...) – existuje velké množství nejrůznějších druhů vědeckých textů, často značně odlišného rázu. Výrazný bývá např. rozdíl mezi texty přírodovědnými a texty oborů společenských a humanitních. Jiná výrazná distinkce je mezi články povahy teoretické a povahy experimentální nebo mezi výzkumnou zprávou a esejistickou úvahou.“

(Kol.: *Čeština, jak ji znáte i neznáte*, s. 170)

O **odborném stylu** lze tvrdit následující:

- jeho základní funkce je odborně sdělná;
- je typickým stylem veřejné jazykové komunikace;

- projevy bývají pečlivě připraveny (nejen obsah, ale i kompozice a stylizace);
- hlavními rysy jsou: pojmovost, přesnost, jasnost, jednoznačnost, věcnost, neemotivnost (bez citového zabarvení), soustavnost a zřetelnost předání informace (snaha o co nejpřesnější předání informací vede k vytváření textových modelů, např. popisy rostlin nebo živočichů v biologii aj.).

Odborné texty se tvoří i s ohledem na očekávaného příjemce (na jeho úroveň znalostí, zkušeností). Jsou většinou psané; i případné mluvené texty (např. přednáška) mívají obvykle písemnou předlohu (alespoň v bodech). Základní forma projevu je monologická.

Obdobně je charakterizován odborný text i v citaci níže:

„Je dokonalá struktura odborného článku a dodržení parametrů vyžadovaných redakcemi renomovaných mezinárodních časopisů zárukou úspěchu? Mohou být tyto parametry samy o sobě kritériem hodnocení článků a přínosu jejich tvůrců? Odpověď je nasnadě: samy o sobě tyto parametry jistě nestačí. Prvním předpokladem pro napsání textu na dobré úrovni jsou nepochybně odborné znalosti vědce, ale nelze popřít, že ze sociologického hlediska je nezbytná i kompetence komunikační, při níž by autor měl mít neustále na mysli svého příjemce a text formulovat s neustálým ohledem na něj.“

(Kol.: *Jak napsat odborný text*, s. 14–15)

Klasifikace (rozlišení) odborných projevů podle jejich zaměření, určení:

- vědecký** (teoretický) **text** – přinášejí nové poznatky určené zejména vědeckým pracovníkům dané užší specializace;
- praktický** (pracovní, naučný) **text** – adresátem jsou vzdělání pracovníci v širším oboru zabývající se praktickými aplikacemi;
- učební text** – skripta, učebnice – snaží se získat zájem žáků o obor, předává vědomosti; je didakticky přizpůsoben;
- popularizační** (populárně odborný) **text** – méně terminologicky zatížený text, adresátem je širší veřejnost – zájemci o obor.

ad a) **Vědecký text**

Texty tohoto typu jsou určeny odborníkům daných vědních oborů. Kompozice textů je nejvíce propracovaná, informace musejí být podány přesně, jednoznačně. Základem textu bývá výkladový a úvahový slohový postup, často doplněný odborným popisem. **Jazykové prostředky** jsou vždy **spisovné** – neutrální až knižní. Užívány jsou velmi často mezinárodně platné termíny (odborné názvy) a slova přejatá. Ve větší míře se uplatňuje jmenné vyjadřování, např. podstatná jména slovesná, slovesa v trpném rodě, přísudek jmenný se sponou, kondenzace větné skladby se dosahuje přechodníkovými vazbami, použitím větných členů místo vedlejších vět atd.

V dálkovém průzkumu Země se používají ve fázi zpracování snímků zejména přístroje ke zjišťování optické hustoty jednotlivých ploch na snímcích – denzitometry (fotometry). Na jednotlivé plošky snímku je lze navádět ručně nebo pracují samočinně. Tyto automatické denzitometry proměřují snímek (digitalizovaně, v rastrovém systému), při jejich spojení s výpočetním a kreslicím zařízením mohou být kresleny mapy, v nichž jsou odstupňovaně vyjádřeny plochy stejných hustotních intervalů, a to buď různými znaky, popř. ploškami různých tónů šedi, anebo libovolnými barvami – vzniká tak barevně kódovaný obraz.

(V. Novák – Z. Murdych: *Kartografie a topografie*, s. 158)

ad b) **Praktický text** (pracovní; jednací – administrativní, hospodářský, obchodní, právní, vojenský)

Texty odrážejí praktické využití, činnost. Předpokládají čtenáře znalého dané problematiky. Vyjadřování není tak „přísně odborné“, kompozice je prostší, pro texty v opakujících se situacích vznikají textové modely. Jazyk je spisovný, ve slovní zásobě se kromě termínů mohou objevit výrazy profesní mluvy („pracovní slang“).

O VAŠEM PŘÍSTROJI

Bezdrátový přístroj popisovaný v této příručce je schválen pro použití v sítích GSM 900/1800/1900 MHz. Využívaný VF výkon max. 2 W. Toto rádiové zařízení lze provozovat v České republice v rámci všeobecných oprávnění ČTÚ č. VO-R/1/12.2008-17a VO-R/12/05.2007-6. Aktuální

využitelnosti frekvenčních pásem mobilních sítí závisí na oblasti, kde se přístroj provozuje. Podrobnější informace o sítích získáte od svého poskytovatele služeb. (...) Ve vašem přístroji mohou být předem nainstalovány záložky a odkazy k internetovým stránkám třetích osob. Prostřednictvím přístroje máte rovněž přístup k dalším stránkám třetích osob. Stránky třetích osob nemají vazbu na společnost Nokia a společnost Nokia nepřijímá žádnou zodpovědnost za tyto stránky.

(Uživatelská příručka k mobilnímu telefonu Nokia 6303 classic)

ad c) **Učební text**

Odlišnost textů vědeckých a učebnicových spočívá především v přístupu k vykládané látce. Autor učebnic nejen předává určité informace, ale má také aktivizovat zájem o ně, kontrolovat postup jejich osvojení. Na text jsou kladeny požadavky odborné, ale i didaktické. Autor nepředpokládá předchozí vědomosti, vše vysvětluje, dokládá příklady; objasňuje všechny pojmy nutné k pochopení obsahu sdělení (význam odborných termínů). Větná stavba bývá poměrně jednoduchá, výrazně se uplatňuje horizontální členění textu, různé druhy písma (např. tučné pro zvýraznění důležitého pojmu, petit pro poznámky, doplňující vysvětlivky). Učebnicový text se píše s ohledem na adresáta, který se teprve učí orientovat se v dané odborné problematice. Tento zřetel k adresátovi je důležitým činitelem ovlivňujícím výsledný styl učebních textů.

Úkol k textu 4/1 T

Příklad učebního textu máte nyní před sebou. Pozorujete vyjmenované prvky?

ad d) **Popularizační text**

Popularizace vědeckého poznání znamená jeho zpřístupnění širší veřejnosti. Tomu se podřizuje výběr faktů i forma zpracování, které se beletrizuje – texty mají blízko k publicistice nebo umělecké literatuře. Odborné termíny se užívají jen v nutných případech a bývají vysvětleny; jazyk může využít hovorových prvků. Jde o zjednodušené a přístupné podání výkladu při zachování jeho věcné správnosti.

Tutor a jeho svěřenci

Tutor je v Anglii (a částečně i v Americe) poručník, ochránce, strážce, instruktor, vychovatel, domácí učitel, korepetitor a na anglosaských univerzitách i kolejích také studijní vedoucí, lektor, konzultant. V češtině jsme dosud používali jen slovo *tutela* – poručenství, které vzniklo z latinského *tutla* – ochrana (od *turi* – pozorovat, hlídat). Známe také slovo intuice (z *in* + *turi* – dívat se dovnitř).

Slovo tutor k nám proklouzlo až po roce 1989, a to pouze ve významu studijní vedoucí. Zdá se to nadbytečné, studijního vedoucího jsme tu měli už dávno. Jenže na univerzitách jsme tradičně zvyklí na *rektora* (z lat. *rector*), *děkana* (z lat. *decanus*), *profesora* (z lat. *profesor*), *docenta* (z lat. *docens*) či *pedela* (z lat. *pedellus*), a proto je pro nás tutor jen dalším exponátem do sbírky, nepůsobí na nás nijak nezvykle. Navíc je těžké ubránit se přílivu cizích slov tam, kde přinášejí jednak možnost stručnějšího vyjádření, jednak jakousi vůni serióznosti země se stabilním systémem a snad i seriózním školstvím. (...)

(podle P. Loucké: *Zahrada ochočených slov*, s. 172)

Část pro zájemce

Pozor! Na pomezí stylu odborného a uměleckého, případně publicistického, stojí žánr zvaný **esej** (slovo *esej* – jak mužského, tak ženského rodu). Pro eseje je typické to, že jejich autoři využívají uměleckých a expresivních jazykových prostředků (prvky uměleckého stylu) a přitom se vždy věnují určitému odbornému tématu. Charakteristické je také užívání emocionálních prostředků spolu s termíny. Esejistické úvahy vyjadřují osobní autorovo pojetí vědeckého tématu a také vypovídají o jeho citu pro estetické hodnoty jazyka (častá jsou obrazná pojmenování, příznaková slova apod.).

Toto **tradiční pojetí eseje** se v poslední době vlivem angloamerické tradice **zaměňuje** za její chápání jako „slohové práce“ na libovolné téma – eseje dnešních středoškoláků nebo vysokoškoláků tak v sobě skrývají jiné útvary, většinou spíš prosté úvahy nebo vyprávění, často málo slohově zdařilé.

Ukázka eseje:

VIP podruhé aneb Kam kráčí spisovná čeština?

„...Když jsem se pozastavil nad takovýmto užíváním výrazu VIP, které se v poslední době v českém tisku šíří, jeden můj přítel lingvista k tomu poznamenal, že ten výraz vlastně přináší jakousi funkční výhodu: umožňuje nám vztáhnout všechny ty různé věci a osoby, o kterých se mluví, k jednomu pojmu, a tím je zařadit do jedné, společné kategorie, čehož bychom nedosáhli, kdybychom v každém jednotlivém případě užili zvláštního přívlastku, řídíce se daným kontextem, tj. konkrétní věcnou souvislostí.

Tím mi nasadil brouka do hlavy. Nu ovšem, to' velmi případná otázka: jaký pojem vlastně ta šifra VIP představuje? Soudě dle uvedených příkladů, musí to být pojem hodně široký. Tak široký, že se do něho vejde ex-president Havel, král podsvětí, populární zpěvačka i zámožný pacient, kterému se v nemocnici dostane zvláštního ošetření. Pravda je spíš taková, že když je někdo označen nálepkou VIP, nepoznáme z toho do jaké kategorie si ho máme zařadit. Jde o uměleckou celebritu? O politického či literárního prominenta? Jde o vlivného zbohatlíka, jenž patří k té vrstvě lidí, jakým se říkávalo parvenuové či nouveaux riches! Nebo jde o nějakého odborářského bossa, či dokonce o mafiána z ekonomického podsvětí? Anebo jde prostě jen o příslušníka společenské smetánky? – Lze opravdu těžko pochopit, z jakého důvodu by se měly pojmy tak rozdílné zahrnovat pod jeden slovní klobouk. Jakou vyjadřovací potřebu by takováto praxe mohla splňovat?...”

(ukázka převzata z publikace Čeština pro učitele, s. 334)

4.3 Shrnutí kapitoly

Stylistika je jazykovědná disciplína zabývající se jazykovým stylem a stylizací jazykových projevů. Tvorbu každého jazykového projevu ovlivňují slohotvorné faktory (objektivní a subjektivní). Nejdůležitější z nich je funkce textu. Podle ní jsou členěny jednotlivé funkční styly. Projevy odborného stylu lze dělit na čtyři základní druhy: text vědecký, praktický, učební a popularizační.

4.4 Souhrnné otázky a úkoly

Kontrolní otázky a úkoly 4/2 K

Vyhledejte v literatuře, časopisech, denním tisku nebo na internetu příklady textů odborného stylu popularizačního a učebnicového.

Řešené otázky a úkoly 4/3 Ř

Ke kterému z typu (druhu) textu odborného stylu byste přiřadili následující výňatek ze zákoníku práce? A kam zařadíte celý tento studijní text?

ZÁKONÍK PRÁCE
Pracovní poměr

Pracovní smlouva a vznik pracovního poměru

§28

Před uzavřením pracovní smlouvy je zaměstnavatel povinen seznámit zaměstnance s právy a povinnostmi, které by pro něho z pracovní smlouvy vplynuly, a s pracovními a mzdovými podmínkami, za nichž má práci konat. V případech stanovených orgány státní zdravotní správy je zaměstnavatel povinen zajistit, aby se zaměstnanec před uzavřením pracovní smlouvy podrobil vstupní lékařské prohlídce. Paragraf 1 odst. 3 až 5 a § 7 odst. 2 až 6 platí i zde.

(citováno podle [HTTP://ZAKONY.FINANCE.CZ](http://zakony.finance.cz))

5 TVORBA VLASTNÍHO ODBORNÉHO TEXTU

V rámci vysokoškolského studia se velmi často ocitnete v situaci, že budete mít napsat referát nebo seminární práci na nějaké odborné téma (to si buď volíte sami, nebo je vám zadáno). V závěru studia musí každý student vysoké školy napsat a následně obhájit závěrečnou kvalifikační práci, a to buď bakalářskou, nebo diplomovou. Příprava na tento úkol a samotný proces vytváření odborného textu se bude výrazně odlišovat například od psaní soukromého dopisu. Jak bychom měli postupovat, aby vznikl jazykově správný a zároveň přehledně a logicky uspořádaný text?

5.1 Návrh možného postupu

Neexistuje jediný **obecně platný postup** či návod pro všechny autory a pro všechny vědní oblasti. To také vyplynulo z kapitol 4.1 a 4.2. Následující body představují postup rámcový, který by vám mohl pomoci při psaní odborných textů.

- 1) **Volba správného tématu práce** hraje základní a velmi významnou roli. Optimální je nejprve získat informace o celé problematice, abychom měli možnost zvážit, zda nás téma oslovuje a budeme se mu moci věnovat (zpracovávat ho) několik semestrů. Rozhodně je vhodné si informativně přečíst dvě až tři odborné publikace, čímž si utvoříme základní představu o celé problematice. Získáme i rámcový přehled o tom, jakým směrem se poznatky v daném oboru (oblasti) ubírají a jaké úkoly k řešení bychom si mohli stanovit.
- 2) Tvorbě každého odborného textu předchází studium, které se zaměřuje na **shromáždění materiálů** a znalostí o dané problematice. Musíme dobře znát to, o čem chceme psát. Studovat lze z řady dostupných pramenů (odborná literatura – knihy, učební texty, odborné časopisy v tištěné i elektronické podobě, sborníky z konferencí a seminářů, diplomové práce a doktorské práce na obdobné téma; internet – katalogové nebo fulltextové vyhledávání; firemní literatura a materiály, materiály různých asociací a zájmových sdružení aj.). Záleží vždy na oboru studia. Základní taktika je shodná – shromáždit maximum možných informací a ty si poznačit do poznámek. Jejich forma a způsob

zpracování je nedůležitý (PC, lístečky, kartičky aj.), podstatná je přehlednost, systematicčnost a rychlá dostupnost všech informací. Už v této fázi je vhodné systematické zaznamenávání úplných bibliografických údajů (k tomu více viz kapitola 5.1.1) jednotlivých zdrojů, protože ne všechny materiály si lze zapůjčit na potřebnou dobu.

- 3) Promysleme, jak budeme při vytváření textu postupovat – které informace ze všech shromážděných využijeme a jak je uspořádáme. Rozhodně je vhodné si vypracovat **osnovu** (alespoň v bodech, heslech). Osnova také velmi často bývá prvním požadovaným výstupem, který je s vedoucím závěrečné vysokoškolské práce konzultován.

- 4) Už v počátcích, tj. při prvním předběžném rozvržení látky, musíme brát v úvahu základní požadavek kompozičního členění odborných prací na:
- **úvod**: začátek, uvedení do problematiky – autor výstižně a krátce charakterizuje stav poznání nebo praxe ve specifické oblasti, která je předmětem práce;
  - **stat' (jádro)**: střední část, hlavní část práce – součástí je řešení problematiky; jádro práce je vnitřně dále členěné na kapitoly, podkapitoly, odstavce...;
  - **závěr**: závěrečná část, shrnutí výsledků, vyvrcholení a uspořádání myšlenek – shrnutí je přínos práce a pohled autora, kde sumarizuje veškeré výsledky, pohled na zkoumanou problematiku.

Členění diplomové nebo bakalářské práce mívá v zásadě následující strukturu:

- **titul**: název, většinou popisný;
- **abstrakt**: povinná součást každé diplomové práce zařazovaná na samostatném listu (zpracovaná podle normy ČSN ISO 214. Dokumentace – Abstrakty pro publikace a dokumentaci); krátká výstižná charakteristika obsahu práce (stručné shrnutí obsahu), jeho součástí není výklad obsahu ani žádné hodnocení práce;
- **obsah**: prezentuje strukturu a rozsah práce; obsahuje názvy hlavních kapitol a podkapitol práce, čísla stran, seznam příloh a údaj o jejich umístění;
- **seznamy zkratk, značek** nebo **symbolů**: obsahuje-li práce zkratky, značky a symboly je možné uvést jejich úplný seznam před hlavním

textem práce, aby byly každému srozumitelné; v samotném textu práce se každá zkratka nebo symbol také vysvětluje, a to vždy při první výskytu; některé práce obsahují také seznamy obrázků nebo tabulek;

- **hlavní text práce: úvod – stať (jádro) – závěr** (viz počátek 4. bodu);
- **přílohy:** soubor informací, které hlouběji vysvětlují a dokreslují hlavní část textu; odkazují k dalším pramenům; mohou obsahovat rozšiřující informace vedoucí k lepšímu pochopení problematiky, a to např. **doplňkové ilustrace nebo tabulky** jako grafy, diagramy, nákresy, fotografie, mapy, schémata, plány, rukopisy, seznam relevantní literatury k tématu, popř. přesné výpočty aj.;

- 5) Základem výstavby (kompozice) textu je **volba slohového postupu**. Slohový postup je způsob, jakým je zpracován obsah práce; vše ovlivňuje její téma a cíl. **Odborné práce** jsou převážně vystavěny na základě **slohového postupu výkladového a úvahového**, uplatní se také postup popisný. Jednotlivé slohové postupy se liší např. ve volbě jazykových prostředků nebo ve stavbě vět, jejich využitím vznikají konkrétní **slohové útvary** (žánry) – výsledné ustálené modely. Ke **slohovým útvarům odborného stylu** patří např. disertační a diplomová práce, pojednání, esej, referát, přednáška, vědecká diskuse, polemika, debata, výtah (konspekt), resumé (souhrn), anotace, pracovní návod, charakteristika, životopis, protokol, žádost, posudek, úřední dopis, dotazník, vyhláška a mnohé další.
- 6) Tvoříme-li text zvoleného slohového útvaru, v našem případě diplomové nebo bakalářské práce – **stylizujeme** ho. Znamená to, že volíme vhodné jazykové prostředky vzhledem k obsahu projevu. Myšlenky se pokoušíme logicky uspořádávat, abychom výklad členili do **odstavců**, následně do **kapitol** a **podkapitol**, což je v odborných pracích nezbytné pro dobrou orientaci v textu:
- **odstavec** vnímáme jako textovou jednotku, která je nadřazená větě; každý odstavec má své téma a na prvních místech odstavce je sdělena jeho základní myšlenka;

- **kapitola** je obsahově vyšší jednotka než odstavec; je tedy uzavřenější a samostatnější, co se zpracovávaného obsahu týče.

7) Hlavní text může obsahovat **poznámkový aparát** a **odkazy na literaturu** (viz více kapitola 5.1.1), také různé náčrtky, grafy nebo schémata; přehlednost zvýšíme používáním **různých druhů písma** podle důležitosti informací, členěním do paragrafů nebo desetinným tříděním apod. (viz také studijní text *Kapitoly z praktické češtiny pro studenty se specifickými potřebami* – kapitola Horizontální a vertikální členění textu). Jedním z hlavních cílů každého autora závěrečné vysokoškolské práce by mělo být, aby vznikající text byl vnitřně souvislý, spojitý, soudržný.

- 8) Volíme **jazykové prostředky** spisovného jazyka. Typické pro odborné texty je užívání odborných názvů, **termínů** (viz kapitola 2.2). Běžná jsou delší a složitější souvětí, která odrážejí složitost vztahů mezi myšlenkami v textu. Ze slovesných tvarů se častěji vyskytuje **trpný rod** (pasivum – viz kapitola 3.4) nebo tvary 1. osoby plurálu (tzv. **autorský plurál** – viz kapitola 3.1).
- 9) Dotváříme **konečnou podobu textu** – k nevhodnějším, nejvýstižnějším formulacím můžeme dospět až po několikerém upravování, přepisování, přestylování. Hotovou práci je si dobré přečíst s časovým odstupem – lépe tak odhalíme případné kompoziční nebo stylizační nedostatky.

5.1.1 Vertikální členění odborného textu

Vedle hlavního (základního) textu závěrečné práce se obvykle setkáváme s doplňující rovinou textu. Blíže si budeme všímat jednotlivých možností, jak vertikálně členit text:

- **poznámkový aparát**: poznámky pod čarou se většinou umísťují na tutéž stranu textu, k němuž se vztahují; obsahují zpravidla komentář autora k nějakému místu základního textu²; tyto poznámky mohou také

---

² Můžeme jimi upřesnit nějaký údaj, doplnit informaci či detail. Poznámky pod čarou se většinou číslují a jejich délka by neměla být příliš dlouhá. Rozhodně by neměla přesahovat více než polovinu tiskové strany.

sloužit k provedení bibliografických odkazů³, které nechceme umístit do hlavního textu;

- **citace v textu:** citace v odborném textu je jak „**citát**“ (doslovné znění úryvku textu jiného autora), tak také **bibliografický odkaz** na jiný text nebo pramen;
  - **citace** musí být přesné; žádná část nesmí být vynechána ani doplněna; případné vynechávky v textu citace se označují třemi tečkami v závorce (...); tento studijní text obsahuje řadu citací; jejich počátek a konec zpravidla označujeme uvozovkami, delší citace i kurzivou;
  - **bibliografický odkaz** je odkaz na další odbornou literaturu, tj. na jiného autora a konkrétní dílo, např.: *Jak známo R. Jakobson (1995, s. 80) se zabýval totožnou problematikou již v devadesátých letech...*; jindy může být odkaz zařazen jako vsuvka a odkazujeme-li na více autorů najednou, je mezi jejich jmény středník, např.: *Takovouto klasifikaci nevnímáme za nosnou (viz také Kopecký, 1999, s. 39; Novotná, 1998, s. 66), a proto....*;
- **bibliografická citace (záznam):** podoba je stanovena normou ČSN ISO 690, která specifikuje nutné prvky bibliografických citací knih, sborníků, článku ve sborníku, časopiseckého článku, novinového článku a patentových dokumentů, např.:
  - **citace knihy:** PALENČÁROVÁ, J. – ŠEBESTA, K. *Aktivní naslouchání při vyučování*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-101-8.
  - **citace článku ve sborníku:** KOŘENSKÝ, J. *Způsoby reálnosti řeči a jazyka*. In: *Realismus ve vědě a filosofii*. Praha: Academia, 1995, s. 77–86.

---

³ Příklad: Viz k tomuto problému více A. Svoboda (1999, s. 29).

- **citace časopiseckého článku:** DROBÍK, T. Gender problematika v církevním životě. *Křesťanská revue*, 2000, roč. 67, č. 2, s. 39–44.
- **odkazy v textu:** jsou dvojího druhu – **vnější** (upozorňují na text jiného autora – viz informace výše) a **vnitřní** (odkazují na jinou kapitolu nebo stránku téhož díla – naleznete často i v tomto textu); vyjadřují souvislosti mezi informacemi uvedenými v textu s jinými; nejčastěji v následující podobě: *např. srov. výše; jak již bylo uvedeno, viz dále; viz kapitola 6.*
- **průvodní aparát:** jeho součástí jsou přílohy, rejstříky, seznam literatury, eventuálně tabulek apod.

- **přílohy** se většinou číslují a popisují v záhlaví stránky *Příloha 1* nebo *Příloha č. 1 – Ukázka psaného textu*;
- **rejstříky** se používají zpravidla u rozsáhlých odborných prací; u diplomových a bakalářských prací nikoli;
- **seznam literatury** by měl obsahovat hlavní prameny (v abecedním pořadí), z nichž bylo čerpáno; uvádí se vždy úplná bibliografie všech pramenů uvedených v textu, aby bylo možno dohledat literaturu ke zkráceným citacím v poznámkách nebo v odkazech uvnitř textu.

5.2 Shrnutí kapitoly

Při vytváření textů vybíráme a spojujeme vhodné jazykové prostředky, které odpovídají konkrétní situaci, daným podmínkám. Musíme zvláště přihlídnout k tomu, za jakým účelem (s jakým cílem) text píšeme, komu je projev určen, ale i k dalším faktorům, které ovlivňují celkovou stylizaci a kompozici textu. Při psaní odborného textu musíme respektovat jeho podstatné náležitosti (odpovídající kompoziční členění, struktura a slohový postup, vhodná stylizace). Nepomíjíme ani doplňující (vertikální) rovinu textu jako poznámkový aparát, citace, odkazy v textu a další.

5.3 Souhrnné otázky a úkoly

Kontrolní otázky a úkoly 5/1 K

K jakému typu odborného textu byste zařadili kapitolu 5.1?

Kontrolní otázky a úkoly 5/2 K

K jakému typu odborného textu byste zařadili jazykový sloupek Víta Michalce z kapitoly 1.4?

Kontrolní otázky a úkoly 5/3 KÚ

Napište návod (pro laiky, neoborníky), jak vytvořit (vložit) do textu poznámku pod čarou, která má být číslovaná a umístěná na konci stránky. Po vytvoření návodu zkuste posoudit, které objektivní a subjektivní slohotvorné činitele na vás působili při jeho psaní.

Kontrolní otázky a úkoly 5/4 K

Vyhledejte v tomto studijním textu libovolnou citaci.

Kontrolní otázky a úkoly 5/5 K

Najděte na internetu webové stránky www.citace.com a vyhledejte tam informaci, kdy vstoupila v platnost nová podoba citační normy ČSN ISO 690.

Kontrolní otázky a úkoly 5/6K

Pokuste se vygenerovat alespoň jeden bibliografický záznam prostřednictvím www.citace.com.

Kontrolní otázky a úkoly 5/7 K

Všímejte si v seznamu použité literatury (viz s. 64–65), jak se mění zápis bibliografického záznamu v případě, že odborná kniha má jednoho, dva nebo více autorů, popř. celý kolektiv autorů.

ŘEŠENÍ A KOMENTÁŘE K ÚKOLŮM A OTÁZKÁM

1/1 K	<p>1. Kodifikace je soubor pravidel, která popisují závaznou normu spisovného jazyka.</p> <p>2. Národní jazyk se musí vyvíjet a přizpůsobovat vyjadřovacím potřebám společnosti. Protože některé původně nespisovné jazykové jevy jsou lidmi používány stále častěji i ve veřejných spisovných promluvách a textech, odborníci-jazykovědci si jich všímají a pozvolna je kodifikují. Ke změnám dochází jak v mluvnickém systému češtiny, tak v pravopisných pravidlech.</p> <p>3. Obecná čeština je nespisovný nadnářeční útvar (interdialekt). Řešení otázek 4., 5. a 6. bude předmětem výuky.</p>
1/2 T	Od studentů se očekává samostudium.
1/3 Ř	<p>Správné řešení – tematické rozdělení na dvě skupiny: <u>jídlo</u>: housky posypané mákem – ryba na kmíně – míchaná vajíčka – brambory s pažitkou – lívance s tvarohem – pomazánka z plísňového sýra – miska bílého jogurtu – salát ze syrové mrkve – bílé pečivo s máslem <u>šicí potřeby</u>: malá klubíčka vlny – látkový jehelníček – mašličky a stuchy – bílá krejčovská křída – knoflíky a kovový zip – špendlíky a jehly</p>
1/4 Ř	<p>a) PhDr. Josef Nováček, CSc. U Sadu 7 747 20 Vřesina u Hlučína</p> <p>b) Základní škola dr. Miroslava Tyrše Tyršova 2 747 00 Hlučín</p>
1/5 Ř	<p>Dohromady napíšeme 12 velkých písmen:</p> <p>Jakub a Martin jsou velcí kamarádi. Oba bydlí v Moravské Třebové. Jakub se jmenuje Staněk a má mladší sestru Evu. Jejich maminka se jmenuje Tamara Staňková a pochází ze Sobůlek, což je vesnice na jižní Moravě.</p>
1/6 Z	<p>Údaj z akademického vydání <i>Slovníku cizích slov</i>: nacionalismus, -mu, m 1. ideologie a politika, kt. jednostranně zdůrazňuje význam národa jako společenské jednotky; 2. zast. vlastenectví: <i>Nerudův n.</i></p> <p>Údaj ze školního vydání <i>Pravidel českého pravopisu</i>: nacionalismus, -izmu <i>i nacionalismus</i> [-zm-], -ismu <i>m.</i></p>
1/7 Ř	<p>Údaj ze školního vydání <i>Pravidel českého pravopisu</i>: proviant, -u; m</p> <p>Údaj ze akademického vydání <i>Slovníku cizích slov</i>: proviant, -u; m, 1. <i>voj.</i> potraviny pro mužstvo, dříve i krmivo pro zvířata; 2. <i>hovor.</i> potraviny, zásoby na cestu, na výlet;</p>
1/8 Ř	<p>Správné řešení:</p> <p>shnilé brambory; sjednat dohodu; zjednat nápravu a pořádek; přísné zkoušky; celodenní shon; shromáždění před školou; smačkat a zahodit znečištěný papír</p>
1/9 KÚ	<p>Správné řešení:</p> <p>1. Tři pravopisné nedostatky se objevily v textu b):</p> <p>a) ...na 5 místě – chybí tečka za řadovou číslovkou (pátém);</p> <p>b) významnější – správně: významnější – komparativ (2. stupeň přídavného jména, které vzniklo od podstatného jména význam (přípona -ný) – vý-znam-ný;</p>

	<p>c) braillově písmu – správně s velkým počátečním písmenem: Braillově písmu.</p> <p>2. možné chyby:</p> <p>a) psaní značky pro % – 9 % <i>případů</i> (psáno s mezerou mezi číslovkou 9 a značkou) se čte devět procent případů; pokud by bylo psáno dohromady, bez mezery 9%, jednalo by se o přídavné jméno devítiprocentní;</p> <p>b) dále by mohlo být chybně psáno <i>Morseova abeceda</i> s malým počátečním písmenem.</p>
1/10 Ř	<p><u>Donesl Dvořákovi knihy</u> – tato věta je napsaná správně v případě, pokud je úmyslem pisatele sdělit, že někdo přinesl knihy jistému Dvořákovi (třeba domů).</p> <p><u>Donesl Dvořákovy knihy</u> – takto je věta napsána správně pouze v případě, že pisatel oznamuje skutečnost, že knihy nějakého Dvořáka někdo donesl (třeba zpět do knihovny), tj. Dvořák to nebyl.</p>
2/1 Z	<p>Slovo <i>zevrubně</i> je velmi často užíváno ve spojení <i>alespoň zevrubně, jen velmi zevrubně</i>. Z toho je zřejmé, že uživatelé češtiny výraz <i>zevrubně</i> užívají ve významu „povšechně a zhruba“, ačkoli jeho pravý význam je přesně opačný. Podle <i>Slovníku spisovné češtiny</i> má slovo <i>zevrubný</i> význam „jdoucí do podrobností, podrobný, důkladný, detailní“. Opakem je slovo <i>povrchní, povrchně</i>. Ten, kdo tedy žádá „alespoň důkladný, podrobný popis“ – nebo <i>jen velmi detailně</i> – žádá naprosté nesmysly.</p>
2/2 Z	<p>Řešení bude předmětem výuky.</p>
2/3 Z	<p><i>kořen</i> – botanika, lingvistika, matematika, <i>zakořenit</i> – botanika, <i>kořenový</i> – botanika, lingvistika, <i>kořený</i> – gastronomie, <i>klíč</i> – strojnictví, botanika, matematika, <i>kolo</i> – strojnictví, sport, motorismus, <i>rovina</i> – geografie, matematika, fyzika, lingvistika, <i>uzel</i> – oděvnictví, kadeřnictví, námořnictví, doprava, <i>spojka</i> – technika, motorismus, fyzika, lingvistika, <i>kůň</i> – zoologie, gymnastika, <i>doplňěk</i> – lingvistika, móda, bytová architektura, <i>asimilace</i> – lingvistika, biologie, sociologie, <i>akontace</i> – bankovníctví, <i>družina</i> – historie, školství, <i>družice</i> – astronomie, <i>klávesa</i> – hudba, výpočetní technika, <i>klávesový</i> – hudba, <i>klávesnice</i> – hudba, výpočetní technika, <i>myš</i> – zoologie, výpočetní technika, <i>sklovina</i> – zubní lékařství</p>
2/4 K	<p>Odpovědi na otázky naleznete ve výkladových pasážích 2. kapitoly.</p>
2/5 Z	<p>Dodatek autorky jazykového sloupku:</p> <p>Slovo se v češtině zapisuje ve shodě s tím, že se v něm vysloví -z-. Jak je vidět, původní latinská předloha „consilium“ má uvnitř -s-, a tak v odborných lékařských textech je možné setkat se i s psaním jako konsilium, nicméně v běžné publicistice a dalších ne odborných textech není důvod sahat k jiné než neutrální, základní podobě konzilium.</p> <p>Heslo ve školním vydání <i>Pravidel českého pravopisu</i>: konzilium [-zi- i -zí-], -lia; stř.</p>
3/1 T	<p>Údaj z Akademického slovníku cizích slov: konvence, -e, ž 1. úmluva, dohoda, smlouva, ujednání: <i>dopravní, kulturní k.</i>; <i>Ženevská k.</i> (o Červeném kříži); mezinár. práv. mezinár. smlouvy s více účastníky, zprav. humanitárního rázu 2. ustálený, navyklý způsob (jednání, chování ap.), společenské pravidlo, zvyklost: <i>společenská k.</i>; <i>literární, malířské k.</i> zmechanizovaný způsob tvoření</p>
3/2 Ř	<p>1) Konkretizaci jako fázi (...) je třeba chápat... – výskyt neosobní konstrukce;</p> <p>2) Je mylné se domnívat ... – výskyt neosobní konstrukce; je vytvořen + je hodnocen – přítomnost opisného pasiva;</p> <p>3) ... nelze dělit... – výskyt neosobní konstrukce; ...proces je spojen... – přítomnost opisného pasiva;</p> <p>4) Jedině tak můžeme (...) strukturovat – výskyt autorského plurálu; ...je</p>

	determinován... – přítomnost opisného pasiva;																								
3/3 KÚ	Způsob a termín dodání úkolu upřesní učitel ve výuce.																								
3/4 T	Řešení bude předmětem výuky.																								
3/5 Ř	<p>Správné řešení:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Koupili jsme si novou domácí pekárnu a postavili jsme ji na stůl. 2. Naše loňská dovolená byla úžasná! Velmi rádi na ni vzpomínáme. 3. Jakub koupil Evě růži. Chtěl jí udělat radost. 4. Adam Jindřišku poznal loni na jaře a hned v létě s ní jel na dovolenou. Má ji velmi rád. Sněhl by jí modré z nebe. 																								
3/6 K	Řešení bude předmětem výuky.																								
3/7 Ř	<p>Správné řešení:</p> <p>Jmenuji se Aleš Krátký a mám kamaráda Honzu Světlého. Je to můj nejlepší kamarád. Honza je vyšší než já a má také světlejší vlasy. Je nejlepší počtář ze třídy a všichni si o něm myslí, že je chytrý. Honza měl i lepší vysvědčení než já, je zkrátka nejvíc inteligentní a nejvíc aktivní – (TAKÉ nejinteligentnější a nejaktivnější) žák z naší třídy. To však našemu kurióznímu kamarádství nepřekáží!</p> <p>Další přídavná jména: krátký – kratší – nejkratší; světlý – světlejší – nejsvětlejší; chytrý – chytřejší – nejchytřejší; kuriózní – víc kuriózní – nejvíc kuriózní /ale také: kurióznější, nejkurióznější.</p>																								
3/8 K	Řešení bude předmětem výuky.																								
3/9 KÚ	<p>Správné řešení:</p> <table border="1" data-bbox="391 1153 1412 1545"> <thead> <tr> <th>slovesný tvar</th> <th>opisné/zvratné pasivum</th> <th>podmět věty</th> <th>konatel děje</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td><i>bývá čištěn</i></td> <td>opisné</td> <td><i>koberec</i></td> <td>„neznámý“</td> </tr> <tr> <td><i>čistí se</i></td> <td>zvratné</td> <td><i>koberec</i></td> <td>„neznámý“</td> </tr> <tr> <td><i>platí se</i></td> <td>zvratné</td> <td><i>poplatky</i></td> <td>banka/majitel účtu</td> </tr> <tr> <td><i>jsou placeny</i></td> <td>opisné</td> <td><i>poplatky</i></td> <td>banka/majitel účtu</td> </tr> <tr> <td><i>byly vypěstovány</i></td> <td>opisné</td> <td><i>růže</i></td> <td>Marie</td> </tr> </tbody> </table> <p>Ve větě <i>Marie pěstuje nejraději růže</i> se objevuje slovesný rod činný.</p>	slovesný tvar	opisné/zvratné pasivum	podmět věty	konatel děje	<i>bývá čištěn</i>	opisné	<i>koberec</i>	„neznámý“	<i>čistí se</i>	zvratné	<i>koberec</i>	„neznámý“	<i>platí se</i>	zvratné	<i>poplatky</i>	banka/majitel účtu	<i>jsou placeny</i>	opisné	<i>poplatky</i>	banka/majitel účtu	<i>byly vypěstovány</i>	opisné	<i>růže</i>	Marie
slovesný tvar	opisné/zvratné pasivum	podmět věty	konatel děje																						
<i>bývá čištěn</i>	opisné	<i>koberec</i>	„neznámý“																						
<i>čistí se</i>	zvratné	<i>koberec</i>	„neznámý“																						
<i>platí se</i>	zvratné	<i>poplatky</i>	banka/majitel účtu																						
<i>jsou placeny</i>	opisné	<i>poplatky</i>	banka/majitel účtu																						
<i>byly vypěstovány</i>	opisné	<i>růže</i>	Marie																						
3/10 Ř	<p>Řešení:</p> <p>Jestliže pisatel nechtěl urazit ředitele, měl napsat: „Pro našeho ředitele žádáme výměnu nábytku, který je opravdu už sešlý a k ničemu se nehodí.“</p>																								
3/11 Ř	<p>Správné řešení:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Martin letos začal studovat vysokou školu, která (jež) je vzdálená 100 kilometrů od jeho místa bydliště, a bydlí na kolejkách. 2. Můj nový počítač, který (jež) jsem dostal k narozeninám, má výbornou grafickou kartu. 3. Napsal diplomovou práci, kterou (již) před komisí obhájl, a zdárně ukončil studia. <p>Přehledná tabulka skloňování vztažného zájmena JENŽ. Zájmeno má vždy tvar odpovídající rozvíjenému podstatnému jménu.</p>																								

JEDNOTNÉ ČÍSLO				
1. pád	muž, jenž...	dům, jenž...	žena, jež...	kuře, jež...
2. pád	muže, jehož...	domu, jehož...	ženy, jíž...	kuře, jehož...
3. pád	muži, jemuž...	domu, jemuž...	ženě, jíž...	kuřeti, jemuž...
4. pád	muže, jehož...	dům, ježž...	ženu, již...	kuře, ježž...
5. pád	muži, jenž...	dome, jenž...	ženo, ježž...	kuře, ježž...
6. pád	o muži, o němž...	o domě, o němž	o ženě, o níž...	o kuřeti, o němž...
7. pád	mužem, jímž...	domem, jímž...	ženou, jíž...	kuřetem, jímž...
MNOŽNÉ ČÍSLO				
1. pád	muži, již...	domy, ježž...	ženy, ježž...	kuřata, ježž...
2. pád	mužů, jichž...	domů, jichž...	žen, jichž...	kuřat, jichž...
3. pád	mužům, jimž...	domům, jimž...	ženám, jimž...	kuřatům, jimž...
4. pád	muže, ježž...	domy, ježž...	ženy, ježž...	kuřata, ježž...
5. pád	muži, již...	domy, ježž...	ženy, ježž...	kuřata, ježž...
6. pád	o mužích, o nichž...	o domech, o nichž...	o ženách, o nichž...	o kuřatech, o nichž
7. pád	muži, jimiž...	domy, jimiž...	ženami, jimiž...	kuřaty, jimiž...
3/12 Ř	Řešení se objevilo přímo za úkolem (v kapitole 3.6.3).			
3/13 Ř	<p>Odpověď – převzato a upraveno z jazykového sloupku P. Nejedlého Interpunkce ve větě (z knihy J. Králíka Každý den s češtinou, s. 132–133):</p> <p>„...zájmenem <i>co</i> začíná další věta, obsah toho, co mi dotyčný řekl. Souvětí nás tedy informuje, že někdo, asi nadřizený, mi řekl, co mám právě první den (nejspíše po nástupu do zaměstnání) dělat. Teď si zkusme ještě doplnit čárku před příslovce <i>hned</i>: <i>Řekl mi, co bude mou prací, hned první den</i>. Tím jsme dostali jakýsi rámeček sdělení, větu <i>Řekl mi (cosi) hned první den</i>. Do ní je vložena věta druhá <i>co bude mou prací</i>. Samozřejmě se s tím úplně změnil smysl souvětí. Nadřizený mi řekl, co pro něj budu – patrně trvaleji – vykonávat. Vidíte tedy, že stačí opravdu jediná čárka a může být na světě nedorozumění. Je přece rozdíl mezi tím, co budu dělat jeden den, a mezi tím, co budu dělat delší dobu.“</p>			
3/14 Ř	<p>Řešení:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Tomášův pes, starý dvanáct let, nekouše. (Tomáš má jen jednoho psa, ten je starý 12 let. A navíc nekouše.) 2) Tomášův pes starý dvanáct let nekouše. (Tomáš má nejméně dva psy a ten, který je starý 12 let, nekouše.) <ol style="list-style-type: none"> 1) Práce pana profesora Kolečka, zabývající se vesmírem, se dočkala zaslouženého uznání. (Pan profesor napsal jen jednu práci a ta byla oceněna.) 2) Práce pana profesora Kolečka zabývající se vesmírem se dočkala zaslouženého uznání. (Pan profesor napsal prací více, ale uznání dostal jen za tu, která byla o vesmíru.) <p>(upraveno podle P. Loucké: <i>Dech, duch a duše češtiny</i>, s. 56)</p>			
3/15 Ř	<p>Správné řešení s odůvodněním:</p> <p>Tygr v Indii</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>Na jedno setkání s tygrem ve volné přírodě v Indii nikdy nezapomenu a rád se s vámi podělím o zážitek, který patří k mým nejsilnějším.</i> <p>Jedná se o souvětí o 3 větách; V1 a V2 jsou spjaty slučovací spojkou <i>a</i> a jde o věty hlavní, V3 je věta vedlejší (připojená vztažným zájmenem <i>který</i>).</p>			

	<p>2) <i>Žil jsem tenkrát s místním pracovníkem přírodní rezervace v malé chatičce na břehu řeky a velmi jsem si přál aspoň jednou zahlédnout a vyfotografovat si tygra, jehož jsem ve své sbírce snímků ještě neměl.</i></p> <p>V souvětí jsou 3 věty; V1 a V2 jsou hlavní (spjaté slučovacími <i>a</i>; takto pomocí <i>a</i> jsou spjaty i složky koordinační skupiny, která ve V2 funguje jako dvojnásobný infinitivní předmět), poslední V3 je připojena vztažným zájmenem <i>jehož</i>. Ve V1 se vyskytuje zvláštní typ těsného komplexního příslovečného určení (<i>v malé chatičce na břehu řeky</i>).</p> <p>3) <i>Chata vypadala jako pohádkový domeček na muří nožce, protože stála na vysokých kůlech, které zaručovaly, že se ani při záplavách nedostane do obývací části voda.</i></p> <p>Souvětí o 4 větách; V1 je hlavní, V2 vedlejší (připojena spojkou <i>protože</i>), V3 věta vedlejší o další úroveň níž (připojená vztažným zájmenem <i>keré</i>), poslední V4 je na nejnižší úrovni (připojená <i>že</i>). Uvnitř V1 je pomocí <i>jako</i> připojen nevětný výraz.</p> <p>4) <i>V noci, když jsme nahoře spali, se do kuchyně v přízemí pokaždé vloupali malí jelínci a ničili naše potraviny, a tak ráno jsme nacházeli dole učiněnou spoušť, jelikož drží jeleni směle lízali sůl, prokousávali pytlíky s rýží a žrali zásoby čaje.</i></p> <p>Souvětí o 7 větách; V1 je rozdělena na 2 části vloženou větou vedlejší V2 (<i>když jsme nahoře spali</i>), dvě hlavní věty V1 a V3 jsou spjaty slučovacími <i>a</i>, zatímco třetí hlavní věta V4 je už připojena důsledkovým <i>a tak</i>. Následující 3 věty vedlejší stejného druhu a na stejné úrovni (navzájem ve slučovacím poměru, V5 a V6 jsou spojeny bezespoječně, V7 je připojena k V6 slučovacími <i>a</i>).</p> <p>5) <i>Jednou jsme na ně číhal s fotoaparátem za jednoduchou zástěnou v rohu pokoje a říkal jsem si, že kdybych ten vytoužený snímek tygra neuložil, budu mít na fotce aspoň nenasytné jelínky.</i></p> <p>Souvětí o 4 větách, z nich jen V1 a V2 jsou hlavní (spjaté slučovacími <i>a</i>). V3 obsahuje dvě různověté podřadící spojky (<i>že kdybych</i>), z nichž k ní však patří jen druhá v pořadí; spojka <i>že</i> totiž připojuje až poslední větu textu V4.</p> <p>6) <i>Za noci prozářené hvězdami se náhle ve dveřích chaty objevil nějaký obrys zvířecího těla a zakryl mi výhled na jasnou oblohu.</i></p> <p>Jednoduché souvětí slučovací, obsahuje V1 a V2. Přívlastek ve V1 je těsný (<i>prozářené hvězdami</i>).</p> <p>7) <i>Automaticky jsem zmáčkl spoušť a ve světle elektrického blesku jsem spatřil, jak se těsně přede mnou tyčí tygr.</i></p> <p>Souvětí o 3 větách; V1 a V2 jsou spjaty slučovacími spojkou <i>a</i>, V3 je připojena spojkou <i>jak</i> (je to věta vedlejší).</p> <p>8) <i>Nevím, kdo z nás se tehdy lekl víc, jisté však je, že tygr se prudce obrátil a mohutným skokem zmizel ve tmě.</i></p> <p>Souvětí o 5 větách, hlavní jsou V1, V3, spjaty jsou pomocí <i>však</i>; ostatní věty jsou vedlejší.</p>
4/1 T	Řešení bude předmětem výuky.
4/2 K	Způsob a termín dodání úkolu upřesní učitel ve výuce.
4/3 Ř	Jedná se o text praktický – administrativní. Text <i>Tvorba odborného textu pro studenty se specifickými potřebami</i> řadíme k učebním textům odborného stylu.

5/1 K	Správné řešení: Jedná se o učební typ odborného textu.
5/2 K	Správné řešení: Jedná se o popularizační typ odborného textu.
5/3 KÚ	Způsob a termín dodání úkolu upřesní učitel ve výuce (je také součástí LMS kurzu.)
5/4 K	Řešení bude předmětem výuky.
5/5 K	Správné řešení: Dnem 1. dubna 2011 vstoupila v platnost nová podoba citační normy ČSN ISO 690.
5/6 K	Řešení bude předmětem výuky.
5/7 K	Řešení bude předmětem výuky.

LITERATURA

- CUŘÍN, F. *Vývoj spisovné češtiny*. Praha: SPN, 1985.
- CUŘÍN, F. – NOVOTNÝ, J. *Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka*. Praha: SPN, 1987.
- ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. 2. přepracované vydání. Praha: ISV, 2000.
- ČECHOVÁ, M. – CHLOUPEK, J. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997.
- ČERNÁ, A. a kol. *Na co se nás často ptáte*. Praha: Scientia, 2002.
- ČMEJRKOVÁ, S. – DANEŠ, F. – KRAUS, J. – SVOBODOVÁ, I. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Praha : Academia, 1996.
- ČMEJRKOVÁ, S. – DANEŠ, F. – SVĚTLÁ, J. *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda, 1999.
- DANEŠ, F. a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.
- DEBICKÁ, A. *Stylistické analýzy a interpretace. Stylistická cvičení*. Ústí nad Labem: PdF UJEP, 2002.
- HOFFMANNOVÁ, J. *Stylistika a .....* Praha: Trizonia, 1997. ISBN 80-85573-67-9.
- HORÁLEK, J. *...nejde jen o slova*. Chomutov: Milenium Publishing, 2002.
- CHLOUPEK, J. *Knížka o češtině*. Praha: Odeon, 1974.
- CHLOUPEK, J. a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1991.
- CHOUPEK, J. – KREJZLOVÁ, D. *Stylistika pro učitele*. Ostrava: PdF OU, 1997.
- JAGOŠ, P. a kol. *Diagnostika, terapie a prevence nemocí skotu*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1985.
- KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (eds.) *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství LN, 2002.
- KOL. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998.
- KOL. *Čeština pro učitele*. 4. vyd. Opava: VADE MECUM BOHEMIAE, 2010.
- KOL. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: LN, 2002.
- KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: LN, 1997.

- KOL. Slovo o slove, ročník 16. Zborník *Katedry komunikačné a literárnej výchovy Pedagogického fakulty Prešovskej univerzity*. Prešov, 2010.
- KOL. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 4. vydání. Praha: Academia, 2005.
- KRÁLÍK, J. a kol. *Každý den s češtinou. Zajímavosti a zvláštnosti*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009.
- KOL. *Čeština všední i nevšední*. Praha : Academia, 1972.
- KROBOTOVÁ, M. *Cvičení z české stylistiky*. Olomouc: PdF UP, 2004.
- KROBOTOVÁ, M. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc: PdF UP, 2004.
- KULDOVÁ, O. – FLEISCHMANNOVÁ, E. *Jak psát obchodní dopisy a jiné písemnosti*. Praha: Fortuna, 1995.
- LEDERBUCHOVÁ, L. *Literatura ve škole*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2010.
- LIŠKA, V. *Zpracování a obhajoba bakalářské a diplomové práce*. Praha: PROFESSIONAL PUBLISHING, 2010.
- LOUCKÁ, P. *Dech, duch a duše češtiny*. Praha : Albatros, 2008.
- LOUCKÁ, P. *Zahrada ochočených slov*. Praha : Dokořán, 2007.
- MARTINCOVÁ, O. *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů*. Praha: Academia, 1998.
- MARTINCOVÁ, O. *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*. Praha: Academia, 2004.
- METELKOVÁ SVOBODOVÁ, R. *Kapitoly z praktické češtiny pro studenty se specifickými potřebami*. Ostrava: PdF OU, 2011.
- MISTRÍK, J. *Štylistika*. Bratislava: SPN, 1997.
- NEBESKÁ, I. *Jazyk, norma, spisovnost*. 2. vyd. Praha: UK, 1996.
- SGALL, P. – PANEVOVÁ, J. *Jak psát a nepsat česky*. Praha: UK, 2004.
- STANĚK, V. *Praktická stylistika pro střední školy*. Praha: Fortuna, 1994.
- SVOBODOVÁ, J. *Průvodce českou interpunkcí*. Opava: VADE MECUM BOHEMIAE, 2003.
- SVOBODOVÁ, J., SVOBODOVÁ, D., GEJGUŠOVÁ, I. *Zdroje a cíle jazykové popularizace*. Ostrava : Oftis, 2010.
- SVOZILOVÁ, N. *Jak dnes píšeme / mluvíme a jak hřešíme proti dobré češtině*. Jinočany: H+H, 2003.